

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

NOTA BENE

2,40€ polovica pre predajcu

September 2021/242

20 ROKOV SPOLU

**Nie každý
sa pred pandémiou
môže skryť doma.**

Ludia bez domova patria k najviac ohrozeným skupinám obyvateľstva. Pomôžte ochrániť aj ich zdravie. Dajte sa zaočkovať a prispejte ku kolektívnej imunite.

Registrujte sa na očkovanie
na www.korona.gov.sk
alebo na infolinke 0800 174 174

Vakcína
je zodpovednosť

Rozhovor
Nemožné na možné

4

Reportáž
Keď láska
domov prenáša

8

Ludia
Kľúčenky
a zmysel pre humor

12

Téma
Aké boli dvadsiatky

20

Rozhovor
Generácia 20

26

Pútnik
Existuje budúcnosť?

32

Retro
Taki sme boli

38

**Všetko naj,
NOTA BENE!**

A je tu dvadsiate výročie NOTA BENE v celej svojej okrúhlej vážnosti. Takéto výročie trochu nezdvorilo upozorňuje na pokročilý vek prvých účastníkov projektu, prináša spomienky na tých, čo tu ešte mali byť s nami, a nie sú, ale hlavne dáva šancu zastaviť sa a byť vďační. Ďakujeme vám, čitateľom, za to, že svojím záujmom a láskavosťou dávate predajcom silu, chuť žiť a kúpou časopisu aj možnosť mať dôstojnejší život. Nedá sa ani vyjadriť naša vďačnosť za vašu obrovskú podporu počas pandémie, vďaka ktorej si predajcovia udržali bývanie. Ďakujeme vám, predajcom, za vašu vytrvalosť, s akou hrdo čelíte nespravodlivosti systému, za vaše fóriky, empatiu a prijatie.

Za predajcov prinášame poďakovanie ústami predajkyň Jely a Evy:

Milí naši zákazníci a čitatelia NOTA BENE, každý z nás sa iste teší, tak ako ja, že stretne niekoho zo svojich starých známych a verných čitateľov a prehodí s ním pár slov, čo je nové, a tak sa necítíme byť so svojím osudom sami. Preto ďakujeme vám všetkým, čo nás kúpou časopisu podporujete, a najmä si ho aj vezmete, lebo tým podporíte aj naše občianske združenie.

Vaša Jela, milovníčka zvierat a autorka kníh NOTA BENE (foto na prednej obálke)

Milí čitatelia, obraciam sa na vás s poďakovaním za tých 20 rokov, čo to spolu ťaháme. Začiatky boli ťažké a s odstupom času vidím ten rozdiel. Aj vďaka NOTA BENE mám konečne vlastné kľúče od bytu. Aj s vašou pomocou som sa mohla postaviť na vlastné nohy. Som vďačná, že som sa mohla prostredníctvom NOTA BENE zdieľať sa s vami ako herečka Divadla bez domova, ako športovkyňa (na Majstrovstvách sveta ľudí bez domova vo futbale) a najmä ako predajkyňa 001.

Vaša Eva, historicky prvá predajkyňa NOTA BENE (foto na zadnej obálke)

Ďakujeme všetkým, na pleciach ktorých sme mohli vyrásť a nezačínať od nuly. Jedným z nich je neúnavná bojovníčka za dôstojný život pre všetkých ľudí – naša inšpirátorka a známa sociologička Zuzana Kusá, ktorá o nás povedala:

Dnes je už vcelku bežné hovoriť o ochrane dôstojnosti človeka a žiadať, aby sa s úctou pristupovalo aj k tým, ktorí nič nemajú. Ale ľuďom z OZ Proti prúdu a časopisu NOTA BENE záležalo na dôstojnosti ľudí bez domova a iných zraniteľných už pred dvadsiatimi rokmi. V tom čase, keď sa oslavovala zásluhovosť a výkon, bola obhajoba dôstojnosti najslabších neslýchaná exotika. Časopis za tie roky pomaly a vytrvalo rozšíril viac láskavosti v našej spoločnosti než ktorákoľvek inštitúcia. Dobro zažívam pri čítaní každého čísla NOTA BENE.

Sandra Pazman Tordová,
šéfredaktorka a spoluzakladateľka NOTA BENE

Nemožné na možné

Dagmar Gurová

Tomáš Benedikovič

V práci nás držia blízke priateľstvá a chuť robiť zmysluplné veci pre ľudí bez domova, hovoria tri ženy, ktoré výrazne formovali smerovanie združenia Proti prúdu

Sandra Pazman Tordová, ktorá ho pred dvadsiatimi rokmi zakladala, je šéfredaktorkou časopisu NOTA BENE. Nina Beňová sa venuje advokácii a spolupracuje s nami šesťnásť rokov. Zuzana Pohánková vedie našu organizáciu a pracuje v nej desať rokov.

Pamätáte si, čím ste chceli byť ako malé?

Zuzana: Letovou dispečerkou. Zvažovala som aj pridať sa k pohraničníkom, lebo nás k nim zo školy brali na exkurzie a mne sa veľmi páčili ich psy. A tiež rybárkou na zaoceánskej lodi a huslistkou.

Sandra: Chcela som byť novinárkou, indiánkou, alebo byť v partičke s Pipi Dlhou Pančuchou, robiť zábavné a dobrodružné veci.

Nina: Chcela som zažívať dobrodružstvá a objavovať nové veci. Fascinovali ma knihy o pátračoch, tiež som chcela lúštiť záhady. Chcela som byť novinárkou, ale aj oceánografkou či prírodovedkyňou. Zaujímalo ma správanie zvierat, chcela som ich pozorovať a porozumieť im.

Sandra: Pekne nám to vyšlo: Zuzič je našou dispečerkou, systémovou zlepšovateľkou. Nina – pozorovateľka života – zosobňuje informácie a múdrosť.

Roky intenzívne spolupracujete, máte k sebe možno až osudovo blízko. Čo jedna na druhej oceňujete tak, že vás to drží spolu aj v ťažších momentoch?

N: Narodila som sa v ten istý deň ako Sandrina mama a Sandra sa narodila v rovnaký deň ako môj otec – takže nejaké osudové prepletenie tam možno aj bude. Pre moju prácu je Sandra obrovskou inšpiráciou a povzbudením, lebo zatiaľ čo ja pozerám na veci z nadhľadu a vytváram sieť, ona ide do hĺbky. Dohromady to dáva veľmi dobrý výsledok. Na Zuzane oceňujem jej odvahu a zmysel pre to, aby veci fungovali, aj veľkú energiu, ktorú do toho dáva. Môžem sa na ňu vždy spoľahnúť.

Z: Mám rada, keď nemožné meníme na možné. Napríklad, keď sme večer po náročnom dni na našej konferencii o bezdomovectve zistili, že existuje film o housing first projekte v Nórsku. Zohnali sme kontakt na dánskeho režiséra a spolu s dobrovoľníčkou, prekladateľkou Janou, sme ho do rána otitulkovali. Ľudia v sále pri pozeraní takmer nedý-

chali. So Sandrou ma spojila jej mama, s ktorou sme sa skamarátili ako kolegyně z podobne zameraných neziskoviek. V rozhovoroch sme sa často dostávali k Sandrinej práci. Chcela som sa pridať k jej nadšeniu, fascinovalo ma, že chcela pre ľudí bez domova to najlepšie. A tak sme sa po niekoľkých rokoch poznania z počutia stretli na Koncerte slobody na Devíne.

S: ... kde si vytrvalo čakala na kapelu, ktorá nikdy nevystúpila. No ty si sa nedala odradiť a všetkých si nás presvedčila, aby sme čakali až do konca. Tvoja odhodlanosť ma stále fascinuje a nikdy som sa s nikým tak nenasmiala. Milujem na Zuze, že má schopnosť vidieť komickosť v mnohých situáciách a vnáša zábavu aj do temnôt riešenia bezdomovectva. Myslím, že to, čo nás tri spája, je hlavne hlboké priateľstvo a spoločný cieľ. Zuza, to je obrovská energia. Má neskutočnú kapacitu obsiahnuť množstvo úloh a zlepšovať a inovovať systém. Nina je pre mňa kompas, ktorý spája múdrosť a skúsenosti. Keď Nina odišla na materskú, cítila som sa, akoby mi zobrali jednu ruku, taká neúplná. Každá z nás je iná, dopĺňame sa a niekedy to iskrí, ale máme sa hrozne rady a to vždy nakoniec zvíťazí.

K práci v jednej organizácii ste sa však každá dostali inou cestou...

Z: Pôvodne som pracovala v tlačovej agentúre v Prahe. Asi rok som stále mala zvýšenú teplotu. Cítila som, že mi pomôže iba úplná zmena: návrat domov do Nových Zámkov a oddych. Vždy som chcela robiť v neziskovke a vtedy sa mi to splnilo. Dostala som sa ku komunitnému plánovaniu a skamarátila som sa so Sandrinou mamou...

S: K založeniu NOTA BENE nepriamo prispelo aj to, že ma neprijali na psychológiu a namiesto toho som začala študovať sociálnu prácu, ktorá ma nadchla. Na praxi som zistila, že mi veľmi sedia ľudia bez domova, pre ktorých bolo strašne málo služieb.

N: V tíme Proti prúdu som mohla byť od začiatku, ale keď ma oslovili so spoluprácou, nesedelo mi, že by časopis bol hlavným riešením bezdomovectva. Zdalo sa mi, že tí ľudia sa nebudú chcieť ešte viac zviditeľniť. Išla som si teda svojou cestou. Založila som diskusný klub Hľa človek, snažila som sa spájať tých, ktorí pracovali s ľuďmi bez domova.

Čo vás v práci drží?

Z: Chcem, aby organizácia fungovala tak, že to bude šlapať, bude mať ľudí, peniaze, udrží sa všetko, čo sa má udržať, a urobí sa to, čo sa má urobiť. Vtedy budem môcť odísť. Predstava, že to raz nastane, mi dáva veľký pocit slobody. Ale keď to spomeniem pred kolegami, každému sa rozšíria oči...

S: ... hrôzou, nie pahľtnosťou po pozícii. U nás sa vždy hralo o to, kto nebude riadiť.

Z: Vnímam sa ako prievozník, ktorý prenesie ďalej to, čo Sandra, Martin a Zuzana vytvorili, a odovzdá to tým správnym nasledovníkom. Všetko, čo robíme, preto posudzujem aj z tohto hľadiska.

S: Za tých dvadsať rokov sa stali aj náročné veci a téma bezdomovectva je ťažká. Moja práca je však aj veľmi tvorivá, a keď som unavená z jednej oblasti, môžem prejsť k inej. Vždy bolo pre mňa najťažšie, keď haprovali vzťahy. Prežili sme a prežívame krízy, ale priateľstvo so Zuzanou, Ninou a ďalšími kolegami je pre mňa extrémne dôležité. Okrem toho cítim, že moja misia tu ešte nie je ukončená. Je absolútne úžasné vidieť, že ľudia bez domova môžu znova bývať, no ešte stále žijú mnohí v nedôstojných podmienkach. A vidíme, že to tak nemusí byť.

N: Mňa táto práca veľmi naplňuje. Predstavuje pre mňa slobodu, umožňuje mi pretaviť moje predstavy do skutočnosti, robiť zmysluplné veci. Páči sa mi tiež, že je založená na blízkyh priateľstvách. Som v nej veľmi spokojná. Snívam o dostupnom bývaní pre všetkých. Mojou úlohou je túto myšlienku presadzovať systematicky – do politik, legislatívy, ale som nesmierne vďačná aj kolegom, ktorí nabrali odvahu a pustili sa do sprostredkovania a podpory bývania našich predajcov aj prakticky.

Aký typ ľudí pracuje v našom tíme?

Z: Nechcú poučovať a niekoho meniť.

S: Sú príjemní, obetaví, kompetentní, chcú porozumieť. Keď si predstavím, že som v situácii, že potrebujem pomoc, to sú ľudia, na ktorých by som sa rada obrátila a necítila by som sa ponížene. Zuze sa podarilo zoskupiť dobrý mix, vážim si, že máme za kolegov zreých ľudí so skúsenosťami, ale aj mladých, pl-

NOTA BENE

8 2021

Rozhovor

5

ných energie a divokých nápadov. Mám pocit veľkého uspokojenia, že takýmto smerom sme sa za tých dvadsať rokov vyvinuli.

N: Máme k sebe blízko, ale keď je ťažká chvíľa, ako teraz cez pandémie, vieme sa ešte viac zomknúť a spolu urobiť dobré veci pre klientov, lebo nám na nich záleží.

Žijeme v spoločnosti zameranej na výkon. Často počúvame otázku, aké úspechy naši predajcovia dosiahli. Ako to vnímate po dvadsaťročných skúsenostiach?

Z: Fascinovalo ma, keď si predajkyňa odložila k nám do šetrenia dve eurá. Pre mňa by to bola zanedbateľná suma, pre ňu poklad. Úspech môže mať mnoho podôb, ide len o uhol pohľadu.

S: Pred desiatimi rokmi som hovorila, že sa tešíme z maličkostí, no mýlila som sa. Sú to obrovské zmeny: predajkyňa po dlhom úsilí získala dieťa späť do svojej starostlivosti; ľudia, ktorí sa chcú oddlížiť, sa odvážia pozrieť na všetky svoje dlhy. Nieкто, kto si roky neriešil zdravie, lebo na to nemal sil, šiel na operáciu a tá mu zachránila život.

N: Príde mi neprimerané rozprávať sa o tom, čo by človek bez domova mal dosiahnuť. Je v nesmierne náročnej situácii a niekedy je zázrak už to, že vôbec prežije.

V práci máme dosť pochmúrnych tém, ale napriek tomu aj milé, vtipné momenty. Spomeniete si na nejaké?

N: Jedným z najlepších zážitkov s predajcami bol Svetový pohár ľudí bez domova vo futbale. Bolo veľmi fascinujúce pozorovať, ako sa tam zmenili: boli veselí, uvoľnení, sebavedomí. Svet bol zrazu dobré miesto.

S: V Edinburgu sme mali fantastického brankára, ktorý dostal zabrať. Vyhral aj trofej pre najlepšieho brankára. Vždy si spomeniem, ako stojíme uprostred ihriska počas hymny s rukou na srdci. Plakala som, lebo svet bol hore nohami – ľudia bez domova tu reprezentovali našu krajinu. Hovorila som si, že keď sa môže diať toto, potom je možné všetko – aj to, že raz nebudú bez domova.

Ako sa vyvíjal váš vzťah k ľuďom bez domova? Mali ste predsudky, alebo

od začiatku ten osvietený, rešpektujúci prístup ako teraz?

Z: Môj pohľad na ľudí bez domova bol odlišný od terajšieho. Mojou mantrou bolo, že všetko je len otázka priorit, a ak človek chce, veci sa dajú vyriešiť. Netušila som nič o traume bezdomovectva, nelogických zákonoch či chýbajúcich službách, ktoré narúšajú dôstojnosť ľudí bez domova. Neviem, či by som teraz prešla vstupným pohovorom, aké robím ako riaditeľka, sama so sebou.

S: Hovorí sa, že ľudia bez domova najčastejšie vzbudzujú odpor alebo súcit. U mňa to bol súcit. A na začiatku aj naivita, že pouličný časopis im pomôže dostať sa z bezdomovectva. Nerozumela som ani tomu, prečo si radšej vybrali bývanie v chatkách, a nie na ubytovni, ktorá mi pripadala pohodlnejšia a bezpečnejšia. V dobrej viere som ich strkala do riešení, ktoré som ja považovala za správne, pretože som ešte nechápala, že chcú len žiť presne tak, ako my ostatní – so svojím blízkym človekom či domácim miláčikom, čo v útulkoch a ubytovniach nie je možné.

Ako sa menil prístup našej organizácie, keď sme pochopili, že samotným predajom časopisu ľudia nevyviaznu z bezdomovectva?

N: Už pred rokmi sme sa so Sandrou zhodli, že ľudí bez domova nechceme nikam dočasne odložiť, ale ponúknuť im reálnu pomoc. Verila som, že z toho neskutočného množstva problémov, ktoré majú, by sa mohli dostať vďaka komplexnej podpore. Predpokladala som, že ak by niektorá oblasť zostala neošetrená, znova by ich to stiahlo dole. Vytvorili sme projekt Krištof, z ktorého vzišiel prekvapujúci záver – kľúčové pre zmenu životnej situácie klientov bolo jednoznačne bývanie.

S: Ukázalo sa, že časopis, ale aj veľmi podstatné služby, ako denné centrá, nocľahárne či zamestnanecké projekty, pomôžu iba čiastočne, pretože sú nedokonalou náhradou domova. Ľudia mŕňajú obrovské množstvo energie, aby sa k nim dostali, a nezostáva im sila na nič iné. Pochopili sme, že najefektívnejšou cestou z bezdomovectva je umožniť im čo najskôr prístup k dôstojnému bývaniu, ku skutočnému domovu.

Pre túto myšlienku ste neskôr našli oporu aj v prístupe housing first – bývanie na prvom mieste, ktorý sa

osvedčil v USA či severnej Európe. O čo v ňom ide?

S: Bývanie musí byť na začiatku našej práce s človekom bez domova, nie na konci. Sam Tsemberis, zakladateľ úspešného housing first programu v USA, to vysvetľuje geniálne jednoducho: všetci potrebujú bývanie. Ľudia bez domova k nemu potrebujú ešte niekoľko podporných služieb.

N: Stále platí, že sa musia popasovať s množstvom problémov, ale to sa im oveľa pravdepodobnejšie podarí v istote vlastného domova. Bez neho riešia iba prežitie. Zásadným momentom pre mňa bola naša konferencia o bezdomovectve, na ktorej Hanu Puttonen opisoval, ako tento prístup uplatnili vo Fínsku – poskytli ľuďom nájomné byty s podpornými službami a 90 percent z nich si bývanie udržalo. Ukazoval nám aj obrázky tých bytov, čo v sále vyvolalo úžas. Niektorí sa smiali, že také pekné bývanie nemajú ani oni.

Z: A o to práve ide. V našich končinách sa ujalo presvedčenie, že ľuďom bez domova majú stačiť plesnivé steny. Preto hovoríme, že potrebujeme dostupné a dôstojné nájomné bývanie pre všetkých, vrátane ľudí bez domova.

V čom je sila prístupu housing first, teda Bývanie ako prvé?

Z: Pre mňa to vystihuje asi najsilnejší moment z filmu, ktorý som spomínala na začiatku rozhovoru: človek, ktorý býval v housing first a abstinoval, mal relaps. Pôsobil zanedbane a zničené. Sociálny pracovník mu hovoril, že sa to stalo už tretíkrát. Čakala som, že mu to bude vyčítať. Namiesto toho klienta uistil, že liečenie zvládne, lebo to zvládol už dvakrát predtým.

N: Na mňa urobilo najväčší dojem, že pred odchodom na liečenie si ten človek vlastným kľúčom zamykal byt. Rozmýšľala som: Byt bude tri mesiace voľný, nebolo by dobré ho využiť? Ale potom mi došlo, že nie, veď je to jeho byt. Potom mal naozaj motiváciu na liečenie ísť. Lebo sa mal kam vrátiť.

Videli ste housing first v USA. Aké to bolo?

Z: Boli sme vonku s terénnymi sociálnymi pracovníkmi navštíviť človeka, ktorý mal zjavne vážny psychiatrický problém. Kľačal na zemi, zobral, a oni sa s ním dohadovali, že si pôjdu pozrieť

dva byty. V tom čase sme na streetworku u nás rozdávali teplý čaj a kávu. A vo Washingtone si úrady vyrátali, aký je človek bez domova, ktorý stojí štát najviac peňazí. Využíval veľké množstvo sociálnych služieb. Terénni pracovníci mali za úlohu dostať ho do bývania, aby tie náklady stopli. Po dvoch rokoch úsilia sa to podarilo. Kým vznikol vzťah a dôvera, trvalo to.

S: Zaujímavé bolo, že si úrady robili zoznamy najzraniteľnejších a zoznamy najdrahších klientov a zistili, že sa prekrývajú.

N: Vaše skúsenosti u nás naštartovali sériu rozhovorov, ako to budeme robiť. A zrazu sa nám pritrafil prvý byt. Pani majiteľka si všimla, že sme o housing first písali v NOTA BENE, a ponúkla nám byt na prenájom.

S: Občas sa aj predtým stalo, že si nejaký človek v dobrej viere zobral niekoho z ulice k sebe domov ako svoj projekt a nedopadlo to najlepšie.

N: No my sme už vedeli, aké podmienky má mať ten človek v bývaní aj

čo máme robiť my ako sociálna služba, preto to fungovalo.

Prekvapil vás nejaký úspech, ktorý ste nečakali, alebo ste nečakali, že príde tak rýchlo?

N: Byty. Aktuálne v rámci nášho programu Bývanie podporujeme už devätnásť ľudí v 14 nájomných bytoch. Od roku 2016, keď sme spustili podporu v bytoch, si okrem dvoch ľudí bývanie udržali všetci, ktorým sme sprostredkovali nájomný byt.

Z: Prekvapilo nás aj to, že počas covidových časov sme udržali celú prevádzku – vydávanie časopisu, knihy a kalendára a všetky naše služby, a popri tom sme založili Sociálnu nájomnú agentúru a zvládali manažovať pandemickú podporu predajcom.

S: S podporou ľudí sme všetkých udržali v bývaní, čo je neskutočné a sme za to hlboko vďační. To, že počas covidu nikto nestratil bývanie z finančných dôvodov, je asi najväčší úspech, čo sme v spolupráci s verejnosťou zažili. Vďaka tejto úžasnej pomoci od ľudí sa mnohým dokonca zlepšilo bývanie.

Na čo ste hrdé?

Z: Na to, že v kuchynke ministerstva práce sa rozpráva o housing first.

N: Ešte pred štyrmi rokmi na ministerstve tomuto konceptu nedôverovali a teraz vypísali výzvu na housing first. Prispeli sme aj k tomu, že Slovensko bude mať národnú stratégiu riešenia bezdomovectva. Konceptom housing first sme inšpirovali aj ďalšie mimovládky, ktoré sa chytili našich myšlienok a ďalej ich rozvíjali.

Čo sme ešte nestihli? V čom by sa mal prístup spoločnosti, inštitúcií zmeniť?

Z: Páčilo by sa mi, keby si nieкто z politikov zobral bezdomovectvo za svoje a dal by tejto téme svoju tvár a vážnosť.

S: Snažíme sa svojou troškou prispieť k tomu, aby sa aj u nás presadilo komplexné, nie populistické riešenie otázky dostupného bývania.

Z: Ešte by sme potrebovali, aby si ľudia brali časopis. Majú pocit, že ak dajú len peniaze, pomôžu viac, ale opak je pravdou.

Ked' láska domov prenáša

 Ela Rybárová Marko Erd

Silvia a Ondrej Sarköziovc natrafili na podvodníka, prišli o dom a roky žili za drahé peniaze v unimobunke bez pitnej vody. Dnes majú konečne solídne bývanie, kde sa cítia bezpečne.

Hoci sú tu len pár mesiacov, vzerá to už ako doma. Televízor beží, dcéra s manželom sú na návšteve, biela čivava nám olizuje nohy. Fotky rodiny svietia na chladničke aj na nástenke. Svoje miesto si tam nájdu všetky tri deti a šesť vnúčat Silvie Sarköziovej aj svadobná fotografia s manželom Ondrejom.

Sú spolu dvadsaťtri rokov a veľa si toho preskákali. Dlhodobo žili v nedôstojných podmienkach, kde nebol

prístup k pitnej vode a v okolí boli na dennom poriadku bitky. Možnosť prenájmu slnečného bytu v bratislavskej novostavbe vďaka spolupráci združenia Proti prúdu a súkromných majiteľov je pre nich darom z nebies.

Silvia predáva NOTA BENE, Ondrej pracuje na stavbách po celom Slovensku. Doma ich čaká Falco, pes, ktorého si kúpili v čase, keď ešte Silvia pracovala ako chyžná. Dostal meno podľa lietajúceho psa z Neko-

nečného príbehu.

Večer je čas, ktorý majú Silvia s Ondrejom najradšej. Môžu si sadnúť na terasu, odkiaľ majú krásny výhľad, dať si kávu, počúvať hudbu a porozprávať sa. Na prechádzku so psom do prírody to majú len na skok. Radi tiež chodia na zmrzlinu, čo si predtým nemohli dovoliť.

Na dennom poriadku

Ich ťažkosti sa začali, keď nešťastne prišli o dom. „Kúpili sme si za peniaze z dedičstva po mojej mame lacný domček, ale nedal sa vyriešiť list vlastníctva. Chceli sme ho predať, lebo sa nám naskytla iná kúpa, ale natrafili sme na podvodníka. Z domčeka sme tak nemali nič,“ opisuje Silvia.

Kým však vládali obaja pracovať, mohli bývať aspoň v solídnej ubytovni. „Pracovala som vo Volkswagene, potom som robila chyžnú, aj Ondrej robil chyžného. Ale bolo mi zdravotne stále horšie. Nakoniec po mňa musela prísť záchranka,“ spomína. Od sedemnástich rokov má po tragickej udalosti v rodine panicke ataky a úzkostné stavy, ktoré jej zmenili život. Zažíva podobné stavy ako ľudia, čo majú infarkt. „Keby som nemala túto chorobu, mohla som byť muzikálová herečka. No mám byť na čo hrdá. Som pyšná, že som doopatrovala mamu a vychovala tri deti.“

Po epizóde so záchrankou už nevládala pracovať a požiadala o invalidný dôchodok. Stanovili jej ho na 334 eur, ale keďže mala pôžičku, exekútor jej stíhal ďalšie peniaze. Spolu s príjmami Ondreja, ktorý má tiež zdravotné problémy, im to vystačilo len na skromné bývanie.

„Bývali sme v unimobunke na Žabom majeri, kde nebola ani pitná voda. Bolo to v strašných podmienkach a za veľmi drahé peniaze. Museli sme žiť medzi rôznymi živlami. Boli tam opilci, drogový závislí, hulvátia a bitky na dennom poriadku. Cítili sme, že medzi takých ľudí nepatríme,“ opisuje Silvia.

Nájomné v unimobunke, kde nemali žiadne súkromie a počuli od susedov aj pustený televízor, stálo 320 eur. Okrem toho platili 30 až 40 eur za energiu. „Museli sme si kupovať aj vodu na pitie a varenie, lebo pitná voda tam nebola.“

Hoci sa Silvia chcela vrátiť do práce, nedarilo sa jej. Krátko po tom, čo niekde nastúpila, už potrebovala záchranku. „V dnešnej dobe by ma nikto v práci nedržel. Ondrej chvíľu mal prácu a chvíľu nie. Tak som sa pred štyri a pol rokmi rozhodla, že pôjdem predávať NOTA BENE.“ Peňazí mali málo, museli obracať každú korunu. „Boli sme závislí od toho, čo zarobím. Keď som zarobila tri eurá za deň, museli sme vyjsť s tromi eurami. Keď som zarobila dvadsať eur, mohla som niečo odložiť. A tak sme žili.“

Schovaní pred dcérou

V ťažkých časoch ich držala spoločná láska. „Veľmi ju ľúbim, zbožňujem.

Je to pre mňa manželka, mama aj kamoška,“ hovorí o Silvii Ondrej. Ich začiatky pritom neboli ružové. Zoznámili sa u kamaráta. Ondrejovi sa od začiatku páčila, ale Silvia ho nechcela pre veľký vekový rozdiel – sedemnásť rokov. „Ale získal si ma svojou dobrotou a obetavosťou a po čase som už na vekový rozdiel nehľadela. Veľmi mi pomáhal v mojej chorobe.“

S úsmevom spomínajú na svoje začiatky. „Na prvom rande sme sa schovávali pred mojou pubertálnou dcérou. Nechcela som, aby videla, že sa držíme za ruky alebo že ma objíma. Dcéra na to neskôr sama prišla a povedala, že sa nemusím skrývať,“ dodáva.

Spoločne sa ocitli aj ako komparzisti vo filmoch. „Nemám vôbec

trému, s kamerami si rozumiem,“ tvrdí Silvia. „Odmalička som chodila na recitačné aj spevácke súťaže a hrávala som divadlo.“ Už ako dieťa bola komparzistkou vo filme Lalie poľné, a keď ju neskôr oslovili na ulici, že by potrebovali do filmu typ, ako je ona, neváhala. Ona aj Ondrej sa potom objavili vo filmoch Červený kapitán a Mesto hľadá vraha, ktorý sa nakrúcal vo Viedni.

Sen o byte

Vďaka predaju NOTA BENE sa im podarilo pohnúť sa ďalej. „Jedného dňa k nám prišla na návštevu moja sociálna pracovníčka Rebeka, s ktorou si veľmi rozumieme, a spýtala sa, čo

by som povedala na to, že by som išla bývať do bytu a za aký nájom. Veľmi ma to dojalo,“ hovorí Silvia. Nájomné majú 240 eur, nižšie, ako platili v unimobunke.

„Keď som tu v byte bola prvýkrát, revala som ako krava. Poznám sa aj s majiteľmi, sú to veľmi milí ľudia. Myslím, že majú sociálne cítenie a chceli niekomu pomôcť.“ Silvia a Ondrej dokážu oceniť pokoj a súkromie, ktoré v novom byte majú. „Máme pocit bezpečia, čo je veľmi dôležité. Máme dobrých, slušných susedov. Už sa spoznávame, pozdravíme sa, usmejeme sa na seba.“ Vo svetlej obývačke spojenej s kuchyňou by ešte chceli mať gauč a obývaciu stenu. Silvia plánuje aj to, ako si bývanie ešte zútulnia, keď kúpia záclony.

Cez víkend si najradšej číta. Knihy sú najvzácnejším majetkom, čo si pri niesla do nového bytu. Rada tiež píše a spisuje svoje pamäti. „To je projekt pre mňa a pre deti,“ hovorí.

Hoci sa cíti ako doma, dáva si veľký pozor, aby sa niečo nepoškodilo. „Uvedomujem si, že byt nie je môj. Keby sa niečo poškodilo, mala by som pocit viny. Cítim veľkú zodpovednosť. Máme zatiaľ zmluvu na rok, ale majitelia povedali, že ak bude všetko v poriadku, môžeme tu bývať šesť alebo sedem rokov.“

Sú nahlásení ako čakatelia na sociálny byt a dúfajú, že sa na nich usmeje šťastie. „Naším snom je dostať sociálny byt. Tam by sme mali istotu, že v ňom dožijeme,“ tvrdí Ondrej. Pandémia mu vzala brata, štyridsiatnika, a hoci sú so Silviou obaja očkovaní, majú

obavy, čo bude ďalej. „My robotníci sme tomu neverili, ale teraz veríme, že covid je. Veľa ľudí zomrelo. Zbytočne budú ľudia štrajkovať, že nie je.“

Manželia sú veľmi vďační celému tímu NOTA BENE za pomoc počas pandémie. „Podali nám pomocnú ruku, postarali sa, aby sme sa neocitli na ulici. Každé dva týždne nám poskytovali potravinové balíčky. Sme vďační aj dobrým ľuďom, ktorí na to prispievali,“ odkazuje Silvia.

Všimla si, že keď predáva časopis, niektorí ľudia sa na ňu pozerajú zhora. „Nevšímam si to, ale snažím sa ich presvedčiť, že my, čo predávame NOTA BENE, nie sme špinaví. Sme čistí a slušní ľudia, akurát nemáme dosť peňazí a nevlastníme drahé autá. Nikto nevie, čo človek pred ním zažil, čo ho doviedlo na túto cestu.“

NOTA BENE

9 2021

Ľudia

12

Kľúčenky a zmysel pre humor

Dagmar Gurová

Alan Hyža

Boli mladí, naivní a hlavne – plní nadšenía. Akoby zázrakom v pravý čas stretli ľudí ochotných pomôcť. Zuzana Csontosová, jedna z trojice zakladateľov NOTA BENE, spomína na začiatky nášho časopisu.

K práci s ľuďmi bez domova sa dostala vďaka náhode. Keď už bola prijatá do dobrovoľníckeho programu v Birminghame, pre chybu organizácie bola jediná pozícia, ktorú jej mohli ponúknuť, v dennom centre pre ľudí bez domova. Bolo to profesionálne zariadenie so skvelým prístupom ku klientom. Na jeho úroveň sme sa na Slovensku nedostali dodnes. V Anglicku videla Zuzana prvýkrát aj pouličný časopis The Big Issue.

Ako to vtedy bolo na Slovensku?

Práca s ľuďmi bez domova bola v začiatkoch. Pokiaľ si pamätám, jej veľ-

ká časť spočívala v poskytovaní teplej polievky. Poradenstvo sa len rozbiehalo.

Potom si prišla ty so Sandrou Tordovou a Martinom Opetom a chceli ste to zmeniť vydávaním pouličného časopisu?

Vtedy sme asi nemali ambície ovplyvniť riešenie bezdomovectva na Slovensku. Chceli sme spraviť sympatický projekt na pomoc ľuďom v núdzi. Ešte ako študentov sociálnej práce nás zhodou okolností oslovila Tünde Poór z maďarského pouličného časopisu, ktorý so škótskym The Big Issue podporoval vznik pouličných

časopisov vo východnej Európe. Na Slovensku sa im nepodarilo nájsť žiadnu partnerskú organizáciu. Tünde vedela, že sa o tému zaujíname, a presvedčila vedenie, aby nám dalo šancu.

Boli ste na takýto projekt pripravení?

Presne naopak. Nemali sme skončenú školu, nemali sme za sebou žiadnu organizáciu, peniaze ani kontakty, a mali sme oveľa bližšie k sociálnej práci ako k žurnalistike. Nemali sme ani poňatie, ako založiť a viesť občianske združenie a ako robiť časopis. Pamätám

si, ako sme si so Sandrou kúpili nejaké časopisy a v trolejbuse cestou zo školy diskutovali o tom, ktorý je zaujímavý a prečo. Boli sme mladí, naivní a hlavne – plní nadšenía.

Len nadšenie určite nestačilo. Dostali ste peniaze na rozbeh a základné školenie, ale mali ste niekoho, kto pri vás v začiatkoch reálne stál?

Financie sme mali na rozbeh prvých dvoch-troch čísiel. Prípravy sme robili zadarmo, nemali sme kanceláriu, dokonca ani počítač. A väčšinou sme narážali na presvedčenie, že pouličný časopis sa na Slovensku nemôže ujať. Jedným z dôvodov bola aj nedôvera v to, že ľudia bez domova by chceli niečo robiť. No možno práve naša naivita a úprimné nadšenie spôsobili, že sa vždy našli správni ľudia, ktorí nám chceli pomôcť. Zásadný podiel na tom, že sme NOTA BENE dokázali rozbehnúť, majú Dáša Kocmánková a Róbert Sztarovics z českého pouličného časopisu Nový prostor. Pozývali nás k sebe, cestovali za nami do Bratislavy, zadarmo nám dávali všetky svoje skúsenosti a know-how. Boli úžasní.

Pamätáte si ešte, kde ste našli prvých predajcov?

Práve Dáša a Róbert nás presvedčili, aby sme už s časopisom vyšli do ulíc. My by sme to ešte odkladali, stále sme sa cítili nepripravení. Dáša na Námestí SNP oslovila dvoch mužov – predstavili sa ako Pišta a Vojto, ktorých odhadla ako možných ľudí bez domova. Oni sa toho hneď chytili. Mysleli sme si, že úspech bude päťsto predaných kusov v Bratislave. Vôbec nám nenapadlo, že sa to tak rozrastie.

Čo ľudí bez domova oslovilo?

Zrazu mali možnosť dôstojne si zarábať. Časopis od nás nedostávali zadarmo, kupovali si ho a ďalej ho predávali. Dôležité bolo, že hneď videli výsledok svojho úsilia – zarobili si a zároveň sa dostali z izolácie. Okoloidúci ich mali dôvod osloviť a ukázalo sa, že s nimi chcú hovoriť a podporiť ich. Prví predajcovia v tomto urobili veľkú prácu – vysvetľovali možným zákazníkom, o čo ide a prečo je to dobré.

Ako ste dostali NOTA BENE medzi ľudí?

Mihli sme sa v televíznych novinách a nato nás začali oslovovať ďalšie médiá. Veľmi nám priali a nezištne nám

spravili veľkú kampaň, čím si časopis získal zákazníkov. Prvý náklad sme vypredali asi za dva týždne. Až neskôr som si uvedomila, že táto luxusná podpora bola slovenskou špecialitou. Vôbec nie je samozrejmosťou, že pouličný časopis je verejnosťou tak dobre prijatý. NOTA BENE sa stal jedným z najúspešnejších na svete.

Dnes si predajcovia kupujú NOTA BENE v našej výdajni. Na začiatku ste však žiadny priestor nemali. Ako ste časopisy distribuovali?

Ujal sa toho Martin. Vstával o piatej ráno a bral obrovský ruksak plný časopisov na bratislavskú Hlavnú stanicu. Jeho chlapecký prístup ľuďom bez domova vyhovoval. Vedel ich povzbudiť, aby začali s predajom. Medzitým sme dostali od mesta priestory pre redakciu. Na ulici sme vyexpedovali asi tri čísla, potom už bola taká zima, že Martin výdajňu potichu presunul do našej minikancelárie. Bola to malá miestnosť s chodbičkou, ktorá slúžila ako výdajňa časopisu, registrácia klientov a súčasne aj ako redakcia. Spätne nechápem, ako sme tam dokázali fungovať.

Časopis predajcov vytrhol z najhoršieho, ale nestačil na to, aby sa dostali z ulice.

Vytriezenie z najväčšieho nadšenia prišlo možno po roku. Asi najviac naivná bola naša predstava, že NOTA BENE sa stane medzistupňom k bežnému zamestnaniu. U niekoho to mohlo vyjsť, ale väčšina ľudí mala toľko komplikovaných problémov, že samotným predajom časopisu ich nemohli vyriešiť.

K časopisu sa aj preto postupne nabaľovali ďalšie služby a z troch spolužiakov ho zostali viesť dvaja. Ty si sa odsťahovala do Brna a založila si si rodinu, s ktorou prišla nová výzva.

Mám dve deti, staršiemu synovi diagnostikovali Aspergerov syndróm. Synove špeciálne potreby ovplyvnili aj dcéru. Obaja potrebovali viac starostlivosti a bola som s nimi preto dlhšie obdobie doma.

V tom čase si začala písať knihy pre deti a neskôr si napísala dve, ktoré predajcovia NOTA BENE distribuovali popri časopise.

Tvorivú energiu musíte niekde vypustiť. Iba tak pre radosť som napísala rozprávku o vodníkovi Matúšovi. Ľuďom v mojom okolí sa páčila a povzbudili ma,

aby som ju vydala. Mala úspech a nasledovali ďalšie. Združenie Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, ma neskôr oslovilo, aby som napísala príbeh pre deti, ktorý by im priblížil bezdomovectvo. A tak vznikol Zatúlaný Gombík.

Knihá bola veľmi úspešná, aký z toho máš pocit?

Gombíka milujem, pretože som mohla prispieť k tomu, aby si predajcovia NOTA BENE privyrobili a lepšie zvládli zimu. A tiež ľuďom vysvetliť, prečo je tak ťažké dostať sa z ulice. Potešili ma aj dobré reakcie od predajcov. Jedna predajkyňa mi dokonca povedala, že vďaka Gombíkovi sa dokázala postarať o syna, takže neskončil v detskom domove. To ona ma povzbudila, aby som pre predajcov napísala druhú knihu – Sára a zázračný stôl. A túto jeseň si od nich budete môcť kúpiť ďalšiu moju rozprávku, ktorá bude o chlapcovi Tomášovi s Aspergerovým syndrómom.

Kde pracuješ teraz?

Od môjho pobytu v Birminghame som chcela pracovať v dennom centre pre ľudí bez domova a po dvadsiatich rokoch sa mi to splnilo. Začínala som ako sociálna pracovníčka, čo ma veľmi bavilo, ale zase sa situácia vyvinula tak, že robím koordinátorku. Neustále môžem prichádzať s novými nápadmi.

Sú podľa teba rozdiely v prístupe k ľuďom bez domova na Slovensku a v Čechách?

Prvým rozdielom sú už spomínané médiá. V Brne necítim takúto mediálnu podporu, no v sociálnej práci oceňujem profesionálny prístup, dobrú spoluprácu a veľkú otvorenosť inovátnym nápadom. Na Slovensku sa mi páči srdečnosť a veľká podpora verejnosti voči ľuďom v núdzi. Ale je to môj subjektívny pohľad.

Čo by si popriala Proti prúdu k 20. výročiu?

Pamätám si, ako sme vzali predajcov NOTA BENE na výlet do Bojníc. Majiteľ cestovky, pán Chrenka, ktorý nám požičal autobus, im priniesol suveníry – kľúčenky s logom jeho firmy. Trochu ma zamrazilo, či to nie je nevhodné... Ale predajcovia sa zadúšali od smiechu. Nakoniec pán povedal, že všetkým praje, aby tie kľúčenky potrebovali. Toto im veľmi želim aj ja. Aby mal každý človek bezpečný a útulný domov. A kým sa to stane, aby nikoho neopúšťala viera a zmysel pre humor.

NOTA BENE

9 2021

Ľudia

13

Dagmar Gurová

Sasha Chagina

Martin Opeta pomáhal zakladať naše združenie Proti prúdu a roky ho viedol. Bol pri nás vždy, keď sme ho potrebovali. Výnimočný a nezabudnuteľný.

Veľký chlap v teplákoch s láskavo drsným slovníkom a neodmysliteľnou cigaretou. Zvykol postávať v rohu pred výdajňou NOTA BENE. Martin Opeta tam bol pre každého, kto s ním potreboval hovoriť, a akoby mimochodom tak urobil obrovský kus práce s kolegami aj predajcami. Kedykoľvek sme za ním mohli prísť aj s náročnou témou či opačným názorom.

Zároveň dával veľký priestor našim nápadom. Mohli sme robiť to, čo nám pripadalo najviac prínosné a zmysluplné pre ľudí bez domova. Rozumel tomu, čím sme v práci žili, a zladoval nás. Aj to bol dôvod, prečo sme s kolegami mali chuť vydať zo seba to najlepšie.

Martin hovoril z mosta doprostá, nezaobaloval, a to nám vyhovovalo. Keď bolo treba dokončiť robotu, s ktorou sme si nevedeli poradiť, neváhal s nami pracovať celé hodiny až do neskorej noci. Mali sme radi jeho úsmev aj nadhľad.

Do práce prinášal ľahkosť, aj keď niekedy nás ňou paradoxne privádzal do úzkych. Napríklad sľúbil, že odpredzentuje stretnutie, na ktorom sme mali dohodnúť medzinárodnú spoluprácu s francúzskymi partnermi v Paríži. Keď však začal prekladať, ukázalo sa, že po

anglicky nehovorí práve plynulo. Zatiaľ čo kolegyňa, ktorá ho sprevádzala, prežívala muky, on iba s úsmevom mávol rukou, že je to úplne v pohode.

Nedbal na formality a prehnanú vážnosť, ale bol prirodzenou autoritou. Mohol si dovoliť prísť na ministerstvo práce v krátkych nohaviciach a tričku s ľadvinkou okolo pásu a stále vzbudzoval taký rešpekt, že všetci tí ľudia v oblekoch ho brali vážne. Bol výnimočný.

Tvrdil, že život plynie lepšie, keď si zo seba navzájom dokážeme robiť žarty. Do našej niekedy ťaživej práce vnášal potrebný humor a smial sa najmä sám na seba.

Bral všetkých ako rovnocenných partnerov. Hoci dokázal byť rázny, nepovyšoval sa a bol veľmi tolerantný. Uvedomoval si vlastnú nedokonalosť, preto mal pochopenie aj pre slabôstky iných. Vzbudzoval tým v ľuďoch silu nevzdávať sa, aj keď sa im nedarilo.

Bol zosobnením myšlienky, že našim predajcom pomáhame, aby si pomohli sami. Brali ho ako otca združenia a dodnes na neho spomínajú.

Predajca Vlado hovorí, že Martin pomáhal, kde mohol. Anton mu ďakuje, že založil združenie, vďaka ktorému sa mu lepšie žije. Predajca Joshua

konštatuje, že Martin mu jednoducho zachránil život.

Štúdium sociálnej práce si pritom nevybral z presvedčenia. To prišlo až neskôr, keď stretol spolužiačku Sandru Pázmán Tordovú. Jej nadšenie pre prácu s ľuďmi bez domova mu pripadalo zmysluplné a naplňujúce, tak sa k nej pridala. „Dlhé roky niesol bremeno vedenia organizácie s láskavosťou, odvahou, charizmou a vtipom. Vždy si našiel čas na ľudí. Slobodomyselný líder (niekedy aj proti vlastnej vôli), odzbrojujúco pravdivý – hoci sám často pochyboval, dodával silu druhým. Bez neho by sa NOTA BENE nikdy nestalo tým, čím je dnes,“ hovorí Sandra.

Zo začiatku chcel zachrániť všetkých, no časom pochopil, že mal nereálne očakávania. „Musel som sa na každého pozeráť individuálne a uvedomiť si, že život nie je len stály vzostup alebo pád, ale sínusoida,“ povedal v rozhovore k desiatemu výročiu Nota bene.

V roku 2014 bol Martin v dolnej časti vlastnej sínusoidy a potreboval pauzu. Naše cesty sa rozišli. Napokon sme sa nemohli stretnúť už ani ako kamaráti. Martin zomrel pred Vianocami 2016. Veľmi nám chýba.

Cesty cez predsudky

Elena Akácsová

Shutterstock

Naplnená predsudkami až po temeno hlavy vybrala som sa robiť rozhovor s predajcami NOTA BENE. Bolo to v roku 2005 a vznikol z toho môj prvý text pre tento časopis.

Vošla som do centrály na Karpatskej v Bratislave a tam ma čakali Anton, Marián, Veronika, Edita, Robert a Zuzka. Okrem radorečného Antona boli všetci veľmi ostýchaví a chvíľku im trvalo, kým sa rozhovorili. Prišla som tam s provokačnou otázkou, čo by robili, keby našli v kontajneri šesťdesiatisíc korún. Teda nejakých dvetisíc eur.

Bohorovne som predpokladala, že by s tými peniazmi nevedeli rozumne naložiť, veď čo iné ich mohlo doviesť na ulicu? Navyše som si myslela, že ak by aj veľmi chceli, tak tá suma im nepostačí na to, aby získali stabilnú strechu nad hlavou a začali nový život.

Hneď v úvode ma Marián prekvapil informáciou, že nie je zas až taký problém za nejaké vtedajšie tri tisíce mesačne zohnať celkom slušné bývanie na ubytovní. Len kde tie tri tisíce pravidelne vziať bez stabilnej práce či sociálnej podpory? Robert ma zas ubezpečil, že práca sa nájst dá, len treba behať, za nikým nepríde sama. Aby si však mohol udržať prácu, potrebuje mať bývanie, kde by sa mohol do práce poriadne vyspať.

Takmer všetci by si teda v prvom rade vyriešili bývanie a potom by hľadali prácu. A takmer všetci by dali z nájdených peňazí aspoň niečo aj na charitu, tým, čo sú v ešte väčšej núdzi. Nie na tie zbierky v televízii, tým neveria.

Anton mal inú investičnú stratégiu. „Ja mám tri deti, dal by som to im. Päťdesiatisíc na deti a desať do banky. Keby som potom nemal, tak by som ich vybral a investoval. Zase len na deti.“ Robert oponoval. „Ja by som to nevložil do banky, lebo banky krachujú. Nakúpil by som si na seba, jedlo, spanie, na začiatok. Aby som

mohol robiť. Neminul by som ich hneď, ako sa hovorí, jeden deň hojno...“

Ďalšie odpovede potvrdili moje obavy, že šesťdesiatisíc korún nie je žiadna veľká štartovacia rampa. Tak sme na chvíľku fantazírovali o šiestich miliónoch:

Veronike by stačila garsónka, Marián by si kúpil rovno barák mimo Bratislavu. Edita byt alebo by tiež išla niekam mimo Bratislavu a aj auto by si kúpila. Čo by tam robila? Predsa bývala!

A akú nefinančnú pomoc by uvítali od ľudí? Robert je vyučený murár a chce pracovať. Veronike by sa zišiel rýchlokurz práce s počítačom. Anton je epileptik a uprednostňuje sezónne práce a vyplácanie na ruku. Marián má sklerózu multiplex a je vďačný NOTA BENE, že má vôbec nejaký príjem. Editu by stačilo miesto telefonistky alebo vrátničky. Mala inzerát v NOTA BENE, ale ozývali sa jej samí úchylní muži, ktorí si mysleli, že bezdomovkyňa rovná sa lacná šlapka. Keď som sa jej spýtala, či by sa ona sama nebála zamestnať bezdomovca, pripustila, že bála, lebo sú všelijakí. Ale ju si každý môže ísť pozrieť na jej stanovisko a overiť si, či je seriózna.

Poznať osobné príbehy ľudí pomáha zbaviť sa predsudkov voči nim. Tie moje o bezdomovcoch, ktorým nieto rady ani pomoci, zostali vtedy tam, pri tých

šiestich rôznorodých krásnych ľuďoch z mäsa a kostí, pri ich snoch a nádejach. Odvtedy každý mesiac píšem na túto stranu a snažím sa aspoň malou troškou prispieť k ich lepšiemu životu. Vďaka za tú možnosť a všetko najlepšie k narodeninám, milé NOTA BENE!

Autorka je publicistka.

Zastaviť sa, vnímať krásu

Dagmar Gurová

Marcel Pazman

Dodo roky predával NOTA BENE. Ako nosič batožín v našom projekte podporovaného zamestnávania si overil, že dokáže viesť ľudí, dohovoriť sa cudzím jazykom a zvládne aj vypäté pracovné situácie. Už tri roky pracuje nezávisle od nás a s priateľkou býva v prenajatom byte.

O pol šiestej ráno nastúpi na autobus, do slúchadiel si pustí hudbu a je vo vlastnom svete. „Do práce to mám z bytu len polhodinu,“ pochvaľuje si Dodo, ktorý predtým pätnásť rokov predával NOTA BENE. Býval v predražených ubytovniach, v nízkoprahovej nocľahárni či v stane a za obživou cestoval oveľa dlhšie.

Teraz už tri roky robí skladníka a užíva si to, čo väčšina z nás považuje za všedný život. „Niektorí kolegovia môj príbeh poznajú, iní nie. Nerozprávam o sebe každému, ale nebojím sa, že by ma začali vnímať inak, keby vedeli, že som žil na ulici. Nerobí to zo mňa horšieho človeka a stať sa to môže každému, aj keď má domov a rodinu.“

Dodo vyrastal v detskom domove, odkiaľ musia mladí po osemnástke odísť. Výnimku majú len tí, ktorí ďalej študujú. „Nemal som rodičov, ktorí by mi pomohli, tak som to skúšal s vysokou školou. Začal som študovať teológiu, mal som byť kňazom. Dopadlo to inak. Školu som nedokončil a musel som sa o seba postarať sám.“

Boj o prežitie

Chvíľu ešte prespával u známych, ale dlhodobo sa to nedalo. Ďalších dvadsať rokov neustále zháňal aspoň ako-tak bezpečný nocľah. K vlastnému bývaniu sa nemohol dostať, hoci pracoval. „Predával som NOTA BENE a popri tom som bral každú prácu či brigádu, ktorá sa naskytla.“

Ako náš predajca často narážal na výčitku, prečo nejde robiť. „Takéto poznámky okoloidúcich ma zabíjali. Vyzeral som mlado a zdravo, ale denne som bojoval o prežitie.“ Okrem miesta na spanie riešil aj to, kde sa osprchovať, oprať si či navariť. V lepších obdobiach býval v ubytovniach, v ktorých sa to napriek premrštenej cene hemžilo hlodavcami a plošticami. „Bolo to strašné utrpenie. Koľko ma stálo peňazí a nervov, aby som mal aspoň kúsok okolo postele nezamorený a mohol sa v noci ako-tak pokojne vyspať,“ spomína.

Človek bez vlastného bývania je extrémne zraniteľný. Stačí nečakaný, napríklad zdravotný problém a príde o príjem. Potom stratí aj nedokonalé zázemie, ktoré si horko-ťažko vybudoval. Dodo to zažil po troch rokoch práce v automobilke, kde mal dvanásť- až šestnásťhodinové služby. „Dostal som slabý infarkt a to ma stiahlo na dno.“

Život mu sťažovali aj nahromadené dlhy. „Keď máš exekúcie, nikto ťa nechce zamestnať a ty stratíš motiváciu hľadať si miesto so zmluvou. Nakoniec robíš načierno a doplácaš na to. Viackrát som zažil, že mi nezaplatili a ešte ma aj okradli o to málo, čo som mal.“

Hold človeku

Dostať sa z tejto situácie bolo veľmi náročné. Dodo hovorí, že popri vlastnom odhodlaní potreboval ľudí, ktorí ho podporili. Našiel ich aj v našom združení Proti prúdu. „Okrem iného mi pomohli so splácaním dlhov, ktoré som mal v dopravnom podniku a zdravotnej poisťovni.“

Oddľžovanie bolo súčasťou oceneného projektu Nosiči batožín, ktorý v chránenom prostredí pripravoval našich predajcov na to, aby sa mohli uplatniť na trhu práce. Nosiči, ktorí na bratislavskej Hlavnej stanici pomáhali ľuďom s batožinou zdolávať schody k nástupišťam, mali všetko nastavené ako v bežnom zamestnaní – pracovnú zmluvu, plat i dovolenku.

„Pozvali ma aj na výberové konanie,“ spomína Dodo. „Zišli sme sa tam dobrá partia, sedem nás bolo. Pracovný režim mi nerobil problém, zvyknúť som si musel skôr na niektoré typy ľudí, s ktorými som na stanici prichádzal do kontaktu.“

Kým predával časopis, bol v inej pozícii. Zákazníci za ním často prichádzali ako za priateľom, bútlavou vrúbou, ktorej sa mohli zveriť so svojimi problémami. Mnohí ho chceli podporiť a vzájomne si robili lepší deň. Ako nosič sa musel vyrovnávať aj s menej príjemnými interakciami. Stanica je miesto plné stresu, náhlenia, hluku. Nie je tam vždy tá najsrdečnejšia atmosféra. „Podráždení ľudia sa nájdu takmer všade, takže bolo dobré, že sme sa pri tejto práci naučili vychádzať s nimi,“ tvrdí dnes.

Nosiči sa zaučali s podporou našich sociálnych pracovníkov. Funkciu poradcu neskôr prebral práve Dodo. „Keď si kolegovia nevedeli dať rady, prišli za mnou,“ spomína. „Mnohí cestujúci si nás mýlili s informatormi. Snažili sme sa pomôcť vždy, keď sa dalo, no museli sme si ustrážiť svoje hranice.“

Nosiči sa v praxi naučili rozlíšiť, čo je podstatné – či niekomu zo slušnosti hľadať správny vozeň, alebo pomôcť staršiemu človeku s ťažkým kufrom, čo bola ich skutočná práca. Naučili sa profesionálne ustáť aj náročné chvíle a prípadné nepríjemné reakcie nebrať osobne.

Ďalšou výhodou bolo, že sa dostali k angličtine, bez ktorej to na stanici v hlavnom meste nešlo. „V NOTA BENE pre nás urobili kurz. Mal som výhodu, že ako jeden z mála nosičov som už predtým po anglicky hovoril. Nie perfektne, ale dohovoriť som sa.“

Nosičstvo rozhodne nebolo formálnym zamestnaním. „Bola to potrebná, ale fyzicky náročná práca. Nosili sme aj skutočne ťažké batožiny,“ hovorí Dodo. „Naša úloha sa prirodzene skončila, až keď na stanici spravili výťahy.“

Popri všetkom, čo mu táto práca dala, spomína Dodo ešte jeden zásadný moment. „Riaditeľka Proti prúdu Zuzka Pohánková niekde povedala, že nie je dôležitá uniforma nosičov, ale ľudia v nej. Vtedy som pocítil, že ma niekto vidí, oceňuje, že ma berie, a to ma povzbudilo, aby som vytrval.“

Pravidelné dobro

Zo zamestnania na stanici plynule prešiel k súčasnej práci v sklade, kde je veľmi spokojný. „Už pri nosičoch som zažil, čo je to mať stály príjem, na ktorý sa môžem spoľahnúť. Teraz, keď bývam v prenajatom byte, je to ešte lepšie. Konečne si môžem po práci dopriať oddych.“

Časopis predával šesť a pol dňa v týždni aj preto, aby sa vyhol zlým podmienkam v preplnenej ubytovni. „Kedysi som vo voľnom čase riešil pranie, teraz môžem cez víkend ísť na výlet. Novú energiu často zbieram v lesoparku. Konečne mám čas vnímať, že príroda je krásna.“

Tento komfort si môže dovoliť vďaka bytu, ktorý dostal do prenájmu na desať rokov. „To je v dnešnej dobe úplne výnimočné. Mal som veľké šťastie. Ešte aj kauciu som mohol splácať po častiach. Keď zažívaš pocity istoty a súkromia, ktoré ti dá vlastné bývanie, myseľ aj telo sa upokojí,“ hovorí. „Aj to na mne vidno. Takto dobre vyzerám len v posledných rokoch.“

Nedávno bol tri mesiace na maródke pre problém s chrbticou. Roky bez domova, pre ktoré je príznačná slabá výživa, stres, nedostatok súkromia či nevhodné podmienky na spánok, sa začínajú prejavovať. „Stále som si však hovoril, aké máme šťastie. Myslel som na predajcov NOTA BENE, ako zvládnu toto koronové obdobie.“

Aj preto podporuje kamaráta, predajcu Peťa. „Kupujem od neho všetko, čo ponúka – časopisy, knihy, kalendár či krížovky. K nákupu pridám nejaké minerálky. Viem, že mu dobre padnú, a ja si to raz mesačne môžem dovoliť. Verím, že netreba robiť veľké skutky, stačí malé, ale pravidelne, a postupne sa z toho stane veľká vec.“

Komunita predajcov, s ktorými si rozumel aj bez dlhých rečí, Dodovi chýba. „Majú kopec starostí, ale možno práve preto ich nedávajú najavo. Viac žartujú a смеjú sa, je tam príjemná atmosféra. Sú ako moja rodina. Mrzí ma, že sa nestíham zastaviť vo výdajni tak často, ako by som chcel.“

Rád spomína na naše vianočné večierky, futbal, splavy... „NOTA BENE vytvára dobré vzťahy. Som presvedčený, že toto bol jeden z cieľov tých, ktorí ho pred dvadsiatimi rokmi založili. Aby sa aj ľudia na ulici niekde cítili šťastní.“

Rok veľkých vecí

 Galina Lišháková Klaus Lempelman

*V roku 2001 začal vychádzať náš časopis
NOTA BENE. No stali sa aj ďalšie významné
udalosti. Vybrali sme najdôležitejšie z nich.
Bol medzi nimi pád Dvojčiek aj úplné
dekódovanie ľudského genómu.*

9. januára oznámil Steve Jobs, generálny riaditeľ Apple, že plánuje vyvinúť aplikáciu iTunes, digitálnu knižnicu na nákup a zdieľanie hudobných skladieb za prijateľné ceny, vďaka ktorej sa obmedzí pirátstvo a hudobní umelci nebudú prichádzať o zisk.

20. januára v USA zmenil Biely dom nájomníkov. Billa Clintona s rodinou v ňom vystriedala rodina 43. prezidenta USA George W. Busha aj s domácim miláčikom – kocúra Socksa a labradora Buddyho vystriedal špringeršpaniel Spot.

26. januára sa v západoindickom štáte Gudžarát odohrala najväčšia prírodná katastrofa roku 2001. Indovia práve oslavovali sviatok založenia republiky, keď krajinu zasiahlo zemetrasenie so silou 7,9 Richterovej stupnice. Tridsaťtisíc ľudí pripravilo o život a milión ľudí o strechu nad hlavou.

13. februára vedci z projektu Human Genome Project oznámili, že o pár dní prvýkrát odhalia takmer kompletne prečítaný ľudský genóm, čiže súbor všetkých génov ľudského organizmu, v prestížnom vedeckom časopise Nature. Jedným z prekvapujúcich zistení bolo, že z genetického hľadiska sa od ostatných živočíchov nelíšime tak veľmi, ako sme si mysleli. A tiež, že ľudia bez ohľadu na rasu či pohlavie sa geneticky zhodujú na 99,9 percent. Odlišnosti medzi nami predstavuje len 0,01 percenta genetickej informácie. Na prečítaní ľudského genómu pracovali vedci od roku 1990.

20. februára veterinári vo Veľkej Británii úradne potvrdili, že u prasiat na jatkách v blízkosti mesta Brentwood odhalili infekčnú slintačku a krívačku (SLAK), postihujúcu hovädzí dobytok, ovce, ošípané a kozy. Epidémia nasledovala po obrovskej panike, ktorú vyvolala takzvaná choroba šialených kráv (BSE). SLAK sa veľmi rýchlo rozšírila do Ho-

landska a Francúzska a napáchala tam obrovské škody. Len v Británii museli ísť na porážku štyri milióny zvierat a pre epidémiu odložili parlamentné voľby.

26. februára nariadil duchovný voľca a zakladateľ militantného islamského hnutia Taliban Muhammad Umar zničiť všetky sochy v Afganistane, vrátane tých, ktoré pochádzajú z predislamskej doby. Zámienku pre ich zničenie našiel v islamskom zákaze zobrazovať živé bytosti, obzvlášť tie, ktoré by sa mohli stať objektom uctievania. Dvetisíc rokov staré vzácne sochy Budhu v Bamiane odstránili pomocou tankov a výbušnín 13. marca.

23. marca ukončila svoju pätnásťročnú vesmírnu misiu ruská orbitálna stanica Mir. Na jej palube sa vystriedalo 104 kozmonautov, z toho 62 inej ako ruskej národnosti.

1. apríla zatkli exprezidenta Srbska a Juhoslávie Slobodana Miloševića považovaného za stroju niekoľkých balkánskych vojen. Neskôr bol obžalovaný za zločiny proti ľudskosti a postavený pred haagsky súd.

28. apríla sa na Medzinárodnú vesmírnu stanicu ISS vydal prvý vesmírny turista, americký podnikateľ Dennis Anthony Tito. V kozmickej lodi Sojuz TM-32 ho sprevádzali ruskí kozmonauti Talgat Musabajeva a Jurij Baturin. D. A. Tito strávil na obežnej dráhe viac ako sedem dní a označil ich za najlepší zážitok svojho života.

6. mája navštívil pápež Ján Pavol II. islamskú mešitu v Damasku, aby otvoril dialóg medzi kresťanmi a moslimami, ktorý by mohol prekonať prekážky medzi týmito náboženstvami. Bola to vôbec prvá návšteva pápeža mešity v dejinách.

20. mája získala na filmovom festivale v Cannes Zlatého leva indická komédia Monsoon Wedding (Búrlivá svadba)

z dielne najznámejšej indickej režisérky súčasnosti Míry Nair o dohodnutej svadbe dvoch mladých ľudí. Snímka je oslavou všetkých spôsobov lásky, rodinnej súdržnosti a indickej hudby. Film získal aj cenu Laterna Magica na MFF Benátky, Cenu BAFTA, Európsku filmovú cenu Cenu piatich svetadielov a mnohé iné ocenenia.

1. júna sa pri večeri kráľovskej rodiny v Nepále odohrala dráma ako zo Shakespeara. Podnapitý korunný princ Dípéndra, ktorého otec tlačil do dohodnutého sobáša, zastrelil desať členov svojej rodiny a napokon obrátil zbraň aj proti sebe. Umrel po pár dňoch v kóme, no zatiaľ ho podľa tradície stihli korunovať za kráľa. Po Dípéndrovom pohrebe prevzal kráľovskú korunu jeho strýko Gjánéndra, ktorý mal to šťastie, že sa tragickej večere nezúčastnil.

7. júna po druhýkrát vyhrala parlamentné voľby vo Veľkej Británii Labouristická strana premiéra Tonyho Blaira.

5. júla sa v kanadskom Vancouveri začala konferencia s názvom Voda pre ľudí i prírodu s cieľom stanoviť podmienky pre ochranu vodných zdrojov pre občanov celej planéty ako základ ľudských práv pre 21. storočie.

24. augusta začala spoločnosť Microsoft vyrábať operačný systém Windows XP, oficiálne ho uviedla 25. októbra.

11. septembra islamisti z teroristickej organizácie al-Káida uniesli štyri dopravné lietadlá, ktorými spáchali sériu teroristických útokov v USA. Dve z nich narazili do Svetového obchodného centra v New Yorku, jedno do budovy Pentagonu vo Washingtone a štvrté sa zrútilo s únoscami aj pasažiermi v Pensylvánii. Dodnes najhorší teroristický útok na svete si vyžiadal približne štyritisíc obetí.

4. októbra sa pri sibírskom Irkutsku zrútilo do Čierneho mora ruské lietadlo Tu-154 so 78 osobami na palube. Nikto z nich haváriu neprežil. Vyšetrovanie ukázalo, že ho nechtiac zostrelila ukrajinská cvičná raketa počas vojenského cvičenia na Kryme.

9. októbra po tom, čo Afganistan odmietol vydať do USA vodcu hnutia al-Káida, Američania spolu s Veľkou Britániou zaútočili na strategické ciele Talibanu, radikálnej nábožensko-politickej skupiny, ktorá vládla na väčšine území Afganistanu v rokoch 1996 – 2001.

4. novembra mal premiéru film Harry Potter a Kameň mudrcov, prvá časť ságy o malom čarodejníkovi. Odohrala sa v londýnskom kine Odeon Cinema na Leicester Square.

2. decembra pri samovraždných útokoch teroristov v Jeruzaleme a Haife zahynulo 31 ľudí a vyše 200 bolo zranených.

10. decembra v Stockholme prevzali Nobelove ceny dvanásť laureáti. Nobelovu cenu za fyziku získali Eric Cornell a Carl Wieman z USA a Wolfgang Ketterle z Nemecka za objav nového stavu hmoty.

V týždni pred Vianocami dokončil Lucian Freud (†88), jeden z najvýznamnejších maliarov konca minulého storočia, portrét britskej kráľovnej Alžbety II. Zobrazil ju odvážne úprimne až nelichotivo. Zaujímavé je, že to on požiadal kráľovnú, aby ju mohol namalovať. Expresívna olejomalba s rozmermi 15 x 22 cm je majetkom Kráľovnej galérie v Buckinghamskom paláci v Londýne.

Rok 2001 bol z celosvetového hľadiska druhý najteplejší v histórii. Popri globálnom náraste teploty vzduchu sa výrazne ohrievali najmä polárne oblasti.

Autorka je redaktorka portálu Veda na dosah.

Aké boli dvadsiatky?

Jana Čavojská

Shutterstock

Pred sto rokmi svet budoval nové demokracie a po dlhej vojne znela hudba, darilo sa umeniu, ženy si skracovali sukne aj vlasy, obchod prekvital a ľudia sa chceli baviť. No prišli aj obrovské krízy – hospodárske, politické i vojenské.

Najeuforickejšia dekáda. Tak niekedy zvyknú hovoriť 20. rokom 20. storočia. Alebo aj Zlatý vek a Revúce roky. Taká sloboda tu ešte nebola. Slovensko malo po prvýkrát v histórii vlastnú krajinu – síce spoločnú s Čechmi, no dostalo sa mu uznania ako samostatnému národu. A Československo napriek svojmu mladému veku patrilo k vyspelým demokraciám. Navyše tu zostalo 70 – 80 % priemyselných podnikov celého bývalého Rakúsko-Uhorska... To však neznamenalo automatickú prosperitu. Ceny potravín stúpili oproti tým predvojnovým aj o 90 %. No mzda robotníka dosahovala v priemere necelých 40 % v porovnaní s časmi pred vojnou. Napriek tomu ľudia spomínali na život za „tatička Masaryka“ pozitívne. Hospodárske reformy priniesli po ťaž-

kých časoch svoje ovocie. Začalo sa stavať, rozvíjala sa výroba, podnikatelia ako Baťa expandovali aj do zahraničia a ich meno je dodnes pojmom v mnohých kútoch sveta. Podobne je to s vnímaním prvej Československej republiky na Zakarpatskej Ukrajine. Po prvej svetovej vojne pripadla Československu. Do agrárnej oblasti zamierili učitelia i stavitelia. Dodnes tu na obdobie pred sto rokov spomínajú ako na skvelé časy a veľa z toho, čo sa vtedy vybuďovalo, stále funguje.

Gangstri milionármi

Začiatkom roku 1920 ešte doznievala pandémia španielskej chrípky, ktorá v štyroch vlnách infikovala približne päťsto miliónov ľudí, teda celú štvrtinu vtedajšej svetovej populácie. Počet

obetí sa len odhaduje, a aj to len veľmi približne – dostupné údaje hovoria o sedemnástich až sto miliónoch mŕtvych.

A potom sa ozvala hudba z barov a tančiarní. V USA a vo veľkých európskych metropolách bol populárny hlavne džez. Lenže Amerika sa čoskoro vybrala cestou prohibície. Dodnes sa diskutuje, či to prinieslo viac pozitív, alebo negatív. Vo veľkom totiž začal fungovať čierny trh s alkoholom. Al Capone a ďalší zarábali neskutočné peniaze, zatiaľ čo štát strácal na daniach. Pokútne vyrábaný alkohol zas spôsoboval ťažké zdravotné problémy svojim konzumentom. Prohibícia skončila až po trinástich rokoch, v roku 1933.

Ženy, ktoré v tom období nosili najkratšie sukne aj vlasy v doterajšej histórii, nahlas žiadali aj politické práva. Silnelo hnutie sufražetiek

a ďalšie feministické hnutia na celom svete. Kým napríklad v Československu získali volebné právo okamžite po vzniku krajiny, inde oň museli ešte bojovať. Zároveň čoraz viac žien obsadzovalo pracovné miesta. Po vojne bolo mužov málo, ešte počas konfliktu ženy doma často prevzali ich úlohy a viac sa ich nechceli vzdať.

Vrcholila epocha art deco s ikonickým prístupom k architektúre a dizajnu. Prácu francúzskych architektov a dizajnérov krajina hrdo odprezentovala na Medzinárodnej výstave moderného priemyselného a dekoratívneho umenia v roku 1925. Francúzi chceli svetu ukázať, že naďalej budú určovať trendy.

Stratení umelci

„Vy všetci ste stratená generácia,“ povedala americká emigrantka v Paríži Gertrude Steinová okruhu svojich priateľov – umelcov z Ameriky. Bola to partia pesimistov, otrasených vojnou, sklamaných z povojnového vývoja, svet sa im zdal chaotický a jeho hodnoty vyprázdnené. Gertrudinu vetu neskôr použil Ernst Hemingway ako motto pre svoj prvý román Slnko aj vychádza. Hemingway a celý rad ďalších umelcov, vrátane Millera, Steinbecka, Joyceho, Remarqu, Faulknera či Tolkiena, dostali označenie Stratená generácia. Ich

tvorba sa, našťastie, nikam nestratila. Mimochodom, Gertrude Steinová ako prvá použila aj pojem gay pre mužov s homosexuálnou orientáciou.

V 20. rokoch minulého storočia naberali v umení, hlavne vo vizuálnom umení a literatúre, na popularite surrealisti. V skutočnosti ide viac o životný štýl, prípadne až politické hnutie než len o umelecký smer. Surrealisti zdieľali prevažne ľavicové ideály, no hlavne túžbu zmeniť svet. Termín surrealizmus prvýkrát použil otec francúzskej básnickej avantgardy Guillaume Apollinaire. Jedno zo svojich diel nazval „surrealistickou drámou“. André Breton, ktorý počas vojny pracoval v psychiatrickej liečebni, vydal v roku 1924 Surrealistický manifest. Surrealizmus v ňom definoval ako „čistú duševnú automatizáciu“. Pri tvorbe mal byť podľa neho umelec ponorený sám do seba a bez akejkoľvek rozumovej kontroly či zámeru zaznamenávať stavy svojej duše. Smer ďalej preslávili Salvator Dalí, Joan Miró, Marc Chagall, Frida Kahlo či Luis Buñuel. Teoretický a filozofický základ hnutia poskytol predovšetkým Sigmund Freud.

Robot a semafor

V roku 1922 objavil Howard Carter v Egypte nedotknutú hrobku Tutanchamóna. Spustil tým ďalšiu vlnu

„egyptománie“ naprieč západným svetom. Ľudia očarení históriou začali z túžby po dobrodružstvách opäť cestovať k Nílu. No prichádzali aj vedecké objavy a technické vynálezy. Farebná televízia. Filmy so zvukom – a milovaný Charlie Chaplin so svojím charakteristickým výrazom bol divákovi zrazu málo. Elektrický holiaci strojček. Jukeboxy. A dokonca aj proces zmrazovania potravín sa považuje za technológiu z 20. rokov. V roku 1928 objavil Alexander Fleming penicilín a priniesol prevratnú zmenu do medicíny.

Pre nové vynálezy, spoločenské javy, ale aj pre novú realitu každodenného života bolo treba vymyslieť nové pojmy. V roku 1923 vznikol napríklad pojem médiá. Používal sa hlavne v reklamnom priemysle. V roku 1926 sa začalo hovoriť o recyklovaní. Keďže nastal rozmach automobilizmu, bolo treba vymyslieť semafore, kruhové objazdy, autostop či poznávacie značky. Karel Čapek v roku 1923 vo svojom románe R.U.R. použil prvýkrát slovo robot – nemohol tušiť, na koľko spôsobov ho ľudstvo v budúcnosti využije. Do slovníka pribudli aj slová ako astronaut, skafander, vesmírna raketa. Rande naslepo, populárna hudba či francúzsky bozk boli tiež pomenované v dvadsiatych rokoch. No zrodili sa aj pojmy ako preteky v zbrojení,

atómová bomba, choroba z ožiarenia, untermensch, fašizmus, rasizmus... a dokonca aj dezinformácia.

Odmietali sa nudiť

„Dvadsiatky“ priniesli aj prvé zimné olympijské hry – v januári a februári 1924 vo francúzskom Chamonix. Ale pozrime sa ešte na módu. Štýl sa stal uvoľnenejším, šaty pohodlnejšími. Obleky pre pánov boli menej formálne. V dvadsiatych rokoch sa ich štýl zmenil viac než potom za celé storočie. Muži ešte aj dnes nosia obleky veľmi podobné tým, ktoré vtedy vytvorili módni návrhári. Prvýkrát prišlo do módy športové oblečenie.

Najcharakteristickejšia vizualizácia 20. rokov je nepochybne žena v krátkej sukni s výrazným mejkapom, účesom typu mikádo, chlipkajúca drink z vermutového pohára a fajčiaca cigaretu na dlhom nástavci. Žena, ktorá tvrdohlavo bojuje o vlastnú emancipáciu. Hrá tenis, šoféruje auto, cestuje do Egypta, tancuje charleston. Volali ich „flapperky“. Prvá americká flapperka bola vraj Zelda Fitzgerald. Talentovaná man-

želka spisovateľa Scotta Fitzgeralda sa túžila zabávať. Užívala si nočný život, flirty aj milostné dobrodružstvá. Považovali ju za škandalóznú. Alebo za femme fatale. Scott sa do nej beznádejne zamiloval. Na jednej strane mu imponovala jej neviazanosť, na druhej strane na ňu žiarlil. Zeldini rodičia ho však nechceli za zaťa. Zelda za ním pricestovala do New Yorku a len pár dní po vydaní jeho románu Táto strana raja sa vzali. Kniha zaznamenala okamžité obrovský úspech. Za prvé tri dni sa predalo tritisíc výtlačkov. Do roka takmer 49 000. Scott už nebol chudobný. Manželia si mohli užívať extravagantný životný štýl. Vráťane drahého alkoholu – a to v čase prohibície. Stali sa z nich celebrity. Herečka Lilian Gish o nich povedala: „Oni neurobili 20. roky, oni boli 20. roky.“ Enfant terribles. Ikony mládeže. Každý túžil byť ako oni.

No Zelda v skutočnosti nebola šťastná. Manžel jej talent nepodporoval. Dokonca našla pasáže zo svojich denníkov a listov v jeho knihách. K tomu ju projektoval do svojich literárnych postáv. „Áno, oženil som sa s hrdinkou svojich

kníh,“ priznal. Zelda sa nenašla ani v materstve. Keď otehotnela druhýkrát, dala si dieťa vziať. O flapperkách napísala: „Majú krásne vlasy, dajú si svoje najlepšie náušnice, odvahu a rúž a vrazia do boja. Flirtujú, lebo ich to baví, nosia jednodielne plavky, lebo majú dobrú postavu, maľujú sa a pudrujú si tvár. Odmietajú sa nudiť, lebo samy nie sú nudné. To, čo robia, je presne to, čo vždy robiť chceli. Matky vystríhajú synov, aby nevodili flapperky na tanec, čaj alebo plávanie, ale hlavne aby si ich nepripustili k srdcu.“

Zelda nakoniec ochorela na schizofréniu. A divoké džezové revúce roky ukončil Čierny utorok. 29. októbra 1929. Krach newyorskej burzy. Bezprecedentný prepád hodnoty cených papierov. Kolaps burzy zasiahol ekonomiku celosvetovo. A párty vystriedala recesia.

1 (str. 20) Plážový úradník kontroluje, či žienine plavky neodhaľujú viac centimetrov stehna, ako je dovolené.

2 (str. 21) Boj žien za volebné právo.

3. Prohibícia v USA spôsobila, že čierny trh s alkoholom fungoval na plné obrátky a mafiánski bossovia bohatli.

NOVÁ KNIHA NOTA BENE

14 príbehov inšpiratívnych osobností zo Slovenska

Ukážme deťom, že si môžu vybrať, čím chcú byť

KUPUJTE U PREDAJCOV
NOTA BENE

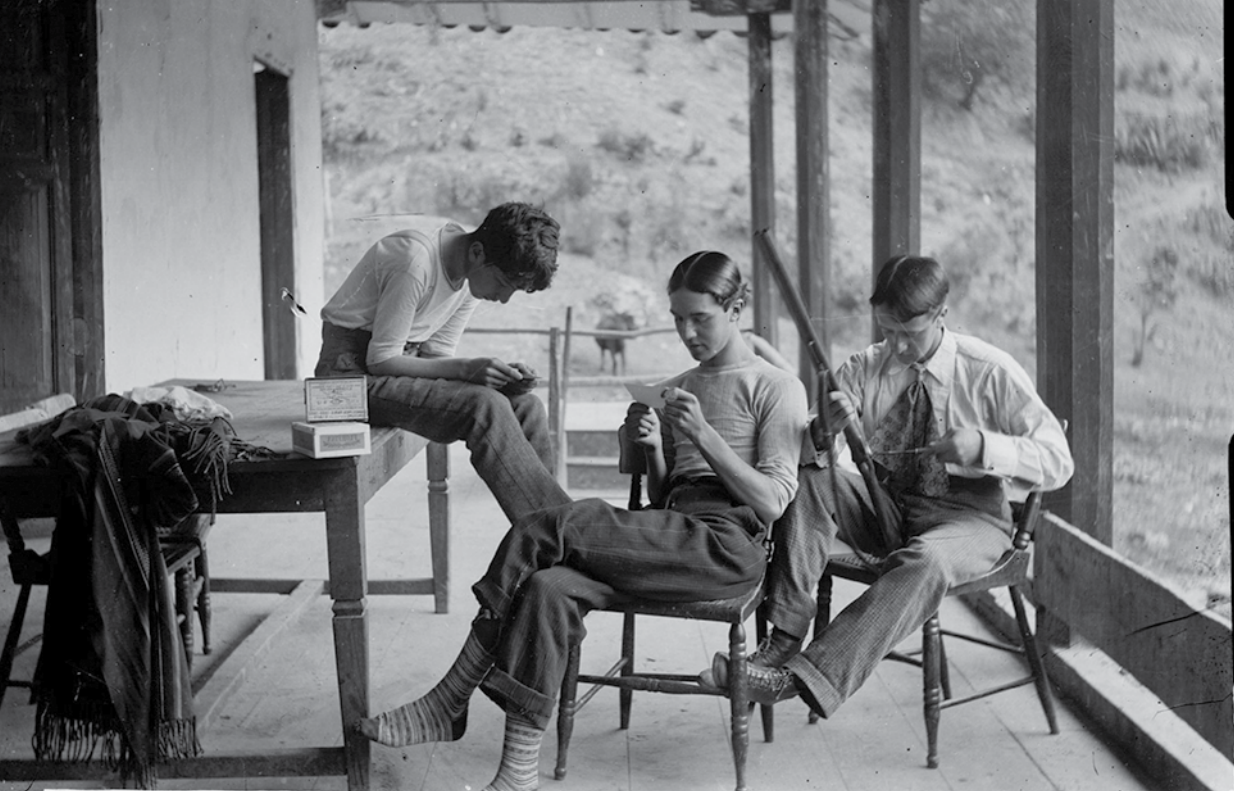

Projekt podporili

CURAPROX

Folk
Milk

Wings^{4U}

Zabudnutý fotograf

 Jana Čavojská Festival La Gacilly-Baden Photo / © Emmanuel Honorato Vázquez

Len nedávno objavili, čo nafotil pred storočím. Fotograf Emmanuel Honorato Vázquez zaznamenal výnimočným spôsobom Ekvádor 20. rokov: jeho bohatých aj chudobných, prisťahovalcov aj pôvodných obyvateľov, jeho spôsob života, zábavy či náboženské rituály.

Ekvádor – a s ním aj celá Latinská Amerika – si práve hľadali svoju cestu do 20. storočia. Do doby modernej, v ktorej sa život bude len zlepšovať a divoký kontinent naplno prejaví svoju kreatívnu tvár. V roku 1893 sa narodil do

bohatej rodiny v meste Cuenca na úpätí pohoria Andy. Bol vždy rebel. Odmietal sa zaradiť do svojej spoločenskej vrstvy a robiť to, čo od neho príbuzní očakávali. Na univerzite študoval s Josém Antoniom Alvaradom, ktorý začal do krajiny

importovať fotoaparáty. Vázquez začal fotografovať úplne opantalo. Postupne si s Josém vytvorili okolo seba okruh priateľov, ktorí tiež začali fotografovať. Dnes ich nazývajú Cuencanská škola modernistickej fotografie.

Na Vázquezovi bolo úžasné, že perfektne odfotoval čokoľvek. Či už išlo o pouličnú procesiu, alebo intímny portrét jeho manželky, zábery, ktoré sa zachovali, boli dokonalé. Fotografovanie bolo vtedy iné ako dnes. Bolo doslova slávnosťou. Vázquezovi pred objektívom pózovali bohatí rodinní priatelia, roľníci na vidieku, ale aj príslušníci kmeňov pôvodných obyvateľov Ekvádora. Pustil sa dokonca do stylizovania fotografií na ilustrácie kníh, fotil aj pre reklamný priemysel. Okrem fotenia aj maľoval, písal poéziu, dokázal opravovať stroje a venoval sa geodézii. Veľmi skoro sa oženil. S manželkou sa pripojili k prúdu cuencanskej buržoázie. Vázquez sa však rovnako dobre ako na divokých večierkoch cítil aj pri fotografovaní zberu úrody kdesi na poliach. A v spoločnosti žien. Fotil

portréty natoľko odvážne, že jeho konzervatívna rodina mnohé z nich zničila, lebo vraj urážali vtedajšiu morálku.

Vázquez zomrel veľmi skoro. Ako tridsaťjedenročný, na týfus. Jeho práca zostala zastrčená niekde na povale rodinného sídla a v archívoch štátnych inštitúcií. Dnes o ňom teoretici fotografie hovoria ako o jednom z najtalentovanejších ekvádorských fotografov všetkých čias. Kto vie, čo ďalšie by nám ešte po sebe zanechal, keby mohol vo svojej práci pokračovať dlhšie?

Tento rebel vyššej vrstvy ekvádorskej spoločnosti začiatku minulého storočia zostal zabudnutý, až kým jeho práce pred desiatimi rokmi súhrou náhod neobjavil archivár Patricio Tipán Lucero. Časť z nich už bola zničená a splesnivená; desaťročia zabudnutia sa na nich kruto podpísali.

No použiteľná časť odkryla pred Lucerom fascinujúci svet spred sto rokov. Okamžite sa začal zasadzovať za to, aby Vázquezove diela uzreli svetlo sveta. Pripravoval knihu Modernista v Andách. Vyšla v roku 2018. Lucero sa toho však už nedožil, náhle zomrel dva roky predtým.

Unikátne dielo Emmanuela Honorata Vázqueza je súčasťou outdoorových výstav fotografického festivalu La Gacilly – Baden Photo v rakúskom mestečku Baden pri Viedni. Festival potrvá do 16. októbra.

1 Fotografia vznikla ako ilustračný záber do knihy.

2 María Vázquez Espinosa, umelcova sestra, na brehu rieky Tomebamba v Cuenca.

3 Reklamná fotografia na propagovanie fonografu.

4 Autoportrét Emmanuela Honorata Vázqueza.

5 Tanec so šatkami v umelcovom dome.

6 Portrét pôvodného obyvateľa amazonskej oblasti Ekvádoru.

Generácia 20

 Katarína Strýčková Tomáš Benedikovič

Obáva sa prehnanej digitalizácie, zániku knihy, papiera, vnímavosti, vkusu a drevených okien.

Desia ju maličkú deti pozerajúce rozprávky na tabletoch aj naša prehnaná pohodlnosť.
Dvadsaťročná Charlota Horáková.

Jej prastarý otec Ján Želibský študoval maľbu u Gustáva Malého, bol členom Umělecké besedy v Prahe, prodekanom pražskej Akademie umění a neskôr rektorom Vysokej školy výtvarných umění v Bratislave. Jej prastará mama Mária Želibská bola medzinárodne oceňovaná maliarka, grafička a ilustrátorka. Stará mama Jana Želibská patrí k progresívnej generácii výrazných konceptuálnych autoriek a autorov druhej polovice 60. rokov 20. storočia nielen na Slovensku. Starý otec Martin Ličko je fotograf, ktorý musel kvôli prenasledovaniu svojich rodičov, novinára Pavla Lička a prekladateľky Marty Ličkovej, komunistami vyštudovať za zámočníka. Aj jej mama Dominika Ličková je fotografka a zároveň prednáša na VŠVU. Charlota Horáková má dvadsať rokov a študuje grafiku na VŠVU v Bratislave. Je tak štvrtou generáciou intelektuálov a umelcov vo svojej rodine. Rozprávali sme sa o tom, ako sa jej a mladým ľuďom jej veku žije v dnešnom svete.

Na aké artefakty si zo svojho detstva spomínaš najviac?

Prvé sa mi vybavujú babkine sochy, dva kovové pláty v tvare ženských tiel, ktoré dlhé roky viseli u nej doma v predsieni. Potom tri maľby v prababkinej obývačke. Na jednej je výjav z kaviarne, druhou je portrét dievčaťa v kroji uprostred ulice a nakoniec tvár malého chlapca. Nie som si istá, či všetky tri namaloval pradedko, no pre mňa patria nerozlučne k sebe. Posledná je pastelová kresba, zátišie, ktoré robila moja mama, keď bola asi v mojom veku. Často spomínam na rôzne ďalšie. Zmyslové podnety z detstva

ma upokojujú, rada sa k nim vraciam a skúmam ich. Podvedome predurčujú moju náklonnosť k im podobným.

Vnímala si ako malá, že tvoji prastarí a starí rodičia sú známi umelci?

Ako dieťa som sa pohybovala v dvoch úplne odlišných prostrediach. V škole, kde moju rodinu nikto nepoznal, a v spoločnosti ľudí, ktorí ju, naopak, poznali veľmi dobre a na priateľskej úrovni, takže som si ich výnimočnosť neuvedomovala. Moja mladšia sestra raz na otázku o povolani babky dokonca odpovedala, že naša babka je inštalatérka. Až keď som si začala viac uvedomovať spoločenský kontext, došlo mi, že činnosť a tvorbu mojich prastarých a starých rodičov pozná pomerne široký okruh ľudí nielen z kultúry.

Aký mali na teba vplyv?

Moja rodina z veľkej časti prirodzene spolupracovala môj vkus, postoj k umeniu aj svetu celkovo. Ovplynili moju citlivosť na určité veci a javy aj moju vnímavosť. Ich vplyv na mňa bol a je úplne fatálny tým, že hoci som chodila na prírodovedne zamerané gymnázium a zaujímam sa aj o iné veci, ako je umenie a kultúra, rozhodla som sa pokračovať umeleckým smerom. Možno keby som nepochádzala z tohto prostredia, rozhodla by som sa úplne inak.

Aké náročné bolo začať študovať na umeleckej vysokej škole v podmienkach pandémie a učiť sa na diaľku?

Pre mňa to bolo náročné. Musela som sa do veľa vecí nútiť, miestami

to bolo vyčerpávajúce. Všetko sa odohrávalo doma, hranice medzi prácou do školy a oddychom sa rozpadávali. Nekonečne sa opakujúce situácie ma nudili, strácala som chuť robiť. Nevedela som sa sústrediť, nemala som žiadny režim. V letnom semestri mi to už išlo trochu lepšie, ale aj tak by som bola radšej, keby sa škola odohrávala prezenčne, v rôznych prostrediach a s novými ľuďmi.

Čo pre teba znamená dospelosť?

Je to strašidelná, plná a uvedomelá zodpovednosť za svoje činy. Schopnosť žiť sám so sebou, poznať a rešpektovať svoje potreby v zdravom

pomere k potrebám iných. Vedieť sa postarať sám o seba, ale nechať si tiež pomôcť, ak je to potrebné. Najlepšie by bolo vedieť si aj napriek dospelosti udržať istú hravosť, flexibilitu a zvedavosť. Aby sme nezatrpkli a nestali sa z nás nudní, nechápaví a ničím nezaujatí dospelí.

Máte ty a tvoji rovesníci/rovesníčky tendenciu porovnávať sa s inými?

V niektorých situáciách je porovnávanie sa pre ľudí prirodzené, ale záleží na povahe a sebavedomí človeka, ako ďaleko v ňom zachádza. Ja osobne sa porovnávam až príliš často. Cítim sa z toho ničomne a väčšinou mi to ne-

pomáha k nijakému pokroku. Pomaly sa preto učím nelipnúť na ideáloch, no hoci si uvedomujem, aké sú ideály škodlivé, niekedy je to pre mňa ťažké.

Čo je pre dnešných dvadsiatnikov dôležité? Aké hodnoty a ciele sú pre vás kľúčové?

Myslím, že pre veľa mladých ľudí je dnes veľmi dôležité, aby dostávali príležitosti na rozvoj, nové skúsenosti a celkovo na hľadanie si svojho miesta v spoločnosti. Hodnoty a ciele sú individuálne a v našom veku stále dosť premenlivé. Môj osobný rebríček hodnôt sa mení intuitívne, na základe skúseností alebo nových myšlienok.

Snažíme sa byť prijímaní, zisťujeme, ako svet funguje. Niektorí z nás sú ďalej ako iní, čo môže byť niekedy zneisťujúce alebo frustrujúce, hoci je to vlastne prirodzené. Nájst finančnú, vzťahovú a spoločenskú stabilitu predsa trvá celé roky. No sú medzi nami aj takí, ktorí toto všetko nepotrebujú, aby cítili, že uspeli. Niekedy človeku stačí nájsť, čo ho baví a venovať sa tomu, alebo nájsť prostredie, kde sa necíti úplne „odveci“, kde sú ľudia, ktorí ho podporujú a pomáhajú mu rásť. Niekomu stačí mať vzťah, hoci dnes už nie je taký tlak na to, aby sa ľudia na seba viazali.

Ako vnímaš svet okolo seba?

Často mám pocit, akoby sa rútil do záhuby. Pravdepodobne to tak mali ľudia v každom historickom období. Osobne si veľa vecí dokážem užiť, dokonca aj tých škaredých alebo bizarných. Snažím sa svet vnímať taký, aký je. Usilujem sa zmeniť k lepšiemu veci, na ktoré mám dosah, a príliš sa neopúšťať na veciach, ktoré ma hnevajú a trápia. Niekedy sú práve tie podnetné pre tvorbu.

Ako vnímaš svoju (ne)závislosť – ako človek, žena, umelkyňa?

Umelkyňa je šialené slovo. Ja vlastne ešte neviem, čo som, a aj svoju nezávislosť si zatiaľ iba budujem – fyzickú aj psychickú. Niekedy to nie je tá najkomfortnejšia vec na svete, ale je to pre mňa dôležitá téma.

Čím a čo je pre teba umenie?

Umenie je pre mňa absolútne neoddeliteľnou súčasťou života a civilizácie a záhadou zároveň. Ešte minulý rok som si myslela, že je čarovnou bublinou mimo spoločenské problémy, v ktorej je všetko útulné a jednoduché. Už si to nemyslím. Dnes sa mi javí byť malou vzorkou spoločnosti, úzko spätou s okolím.

Čo pre teba znamená umelecky tvoriť?

Keď som sa tvorbe venovala nepravidelne, zväčša to pre mňa bola radosť, zápal, istý spôsob úniku aj naplnenia. Dnes je to niekedy trápenie. Musím sa snažiť, aby moje veci nevznikali nasilu len preto, aby som niečo robila. Niekedy sa mi to zdá zbytočné a nezmyselné, a hlavne tomu procesu ešte poriadne nero-

zumiem. Občas mám pochybnosti, nie som si istá, či by som vôbec mala tvoriť, robiť umenie. Ale asi na tom nezáleží. Kým nenájdem niečo lepšie, budem sa snažiť, ako sa hovorí, prísť tomu na koreň.

Aké ťažké je neporovnávať sa pri tvorbe s generáciami autorov z tvojej rodiny?

Niekedy je spojitosť s nimi pre mňa trochu ťaživá. Mám pocit, že ľudia budú mať odo mňa veľké očakávania. S porovnávaním tvorby samotnej problém nemám, je príliš odlišná. Asi najviac sa porovnávam s prababkou Martou, ktorá bola mojím osobnostným vzorom. Veľmi tiež oceňujem babkin príspevok a postoj k (feministickému) umeniu, núti ma k sebareflexii.

Je niečo, čoho sa obávaš v budúcnosti?

Už dlho sa obávam toho, čo prinesie klimatická kríza, ničivý vplyv človeka na prírodu a svet. Nechcem žiť ako v seriáli Black Mirror či ako v nejakom post-apokalyptickom filme. Veľmi ma hnevá ignorancia dôležitosti tejto problematiky väčšinou populácie. Obávam sa aj prehnanej digitalizácie, zániku knihy, papiera, vnímavosti, vkusu a drevených okien. Desia ma maličké deti pozerajúce rozprávky na tabletoch aj naša prehnaná pohodlnosť. Tiež sa bojím ďalšej vlny pandémie, nových pandémieí a našej kolektívnej nezodpovednosti a nevzdelanosti.

Do akej miery prispôsobujú mladí ľudia svoje predstavy o deťoch a rodine vývoju v spoločnosti a vo svete?

Ja osobne o rodine a deťoch často uvažujem, je to súčasťou mojich úvah o sebe a spoločnosti, ale nemyslím, že to tak majú všetci moji rovesníci. Viem, že veľa mladých ľudí nechce mať deti práve kvôli vplyvu, aký má každý ďalší človek na životné prostredie, nech sa správa akokoľvek zodpovedne. Mnohí už rodinu ako spoločenskú jednotku nepovažujú za takú dôležitú ako kedysi.

Čo ti dáva nádej?

Nádej mi dáva príroda a naivná viera v lásku, dobro, pravdu a ľudskosť. A tiež keď si predstavujem udalosti ako príbehy sprevádzané hudbou ako vo filme.

Hry pre Dášku

Jana Čavojská

Keď mal Ondrej Vrábel jedenásť rokov, začal sa venovať nezvyčajnej záľube. Dáška, sesternica jeho mamy, má detskú mozgovú obrnu, a keďže ju bavili počítačové hry, naprogramoval jej také, pri ktorých sa aj niečo naučí.

Programovať sa učil pomocou návodov na internete. Postupne dokázal naprogramovať jednoduché hry. Písmenko a obrázok: A ako auto, B ako bubon... Dáška si vytvorila asociácie medzi obrázkom a písmenkom a jednoduchšie si písmenko zapamätala.

Keď Ondrej niečo naprogramoval, „otestoval“ to na Dáške. „Alebo si sama vymýšľala, čo do hry chce. Neskôr som prišiel na to, že by hry mohli pomáhať aj niekomu inému, nielen našej Dáške.“ Zverejnil ich pod názvom Pinf Hry na internete.

Od „testovania“ hier na Dáške prešiel Ondrej k spolupráci so špeciálnymi základnými školami a dennými centrami. „Od pedagógov aj rodičov som dostával spätnú väzbu o tom, čo funguje a čo nie, a na základe nej som hry vylepšoval. Učiteľov som sa pýtal, aj čo ďalšie by privítali. Na základe ich podnetov vzniklo napríklad obťahovanie písmeniek na precvičovanie písania. Dieťa obťahuje písmenká prstom na monitore tabletu alebo na interaktívnej tabuli a systém vyhodnotí, či písmenko obtiahol správne, alebo sa od jeho línií príliš odchýlili.“

Pinf Hry nie sú strategické ani rýchle či plné efektov. Hráč nemá obmedzený počet životov. Naopak. Sú veľmi jednoduché. Grafikou aj funkcionalitami. Deti so špeciálnymi potrebami však s nimi vedia stráviť veľa času. A hoci nenahrádzajú bežné vyučovacie postupy, podporia upevňovanie vedomostí. Preložili ich už do dvanástich jazykov.

Plná verzia, ktorú tvorí 26 hier, stojí pre domácnosti 2 eurá mesačne. Nie preto, aby Ondrej zarábal. Stačí to akurát na zaplatenie serverov a tlače príručiek pre učiteľov a rodičov. Ondrej si uvedomuje, že rodiny detí s postihnutím na tom obvykle nie sú finančne dobre. Že aj 2 eurá

mesačne za hry je pre ne veľa. „Preto im dávam možnosť využívať deväť hier bezplatne,“ hovorí.

V histórii Krištáľových krídiel bol jednoznačne najmladším laureátom. Začal cestovať po svete na rôzne konferencie a samity a prezentoval tam Pinf Hry. V angličtine. Často bol najmladším prezentujúcim. „Nadobudol som veľa skúseností. Videl som, že to, čo robím, má zmysel.“

Po vypuknutí pandémie koronavírusu a zatvorení škôl dal rodinám k dispozícii zadarmo všetky hry. Keďže nefungovali školy ani denné centrá, chcel, aby deti mali možnosť trochu sa zabaviť a vzdelávať. „Záujem o využívanie e-learningových pomôcok stúpol, preto sme pripravili webinár pre učiteľov o tom, ako Pinf Hry využiť počas lockdownu,“ vysvetľuje mladý muž. Medzitým zmaturoval – kvôli pandémie a zatvoreným školám z priemeru známok. A práve začína študovať na VUT v Brne manažérsku informatiku. „Verím, že hoci viem veľa vecí z praxe, táto škola ma bude mať čo naučiť. Lebo okrem praktických skúseností sa niekedy hodí aj iný, teoretický pohľad na vec. Tento odbor navyše spája IT s biznisovými záležitosťami. Keďže podnikám vo vývoji softvéru, sú pre mňa potrebné.“

Pinf Hry vždy boli a sú pre Ondreja projekt charitatívneho charakteru. Spoplatnenie niektorých funkcií slúži len na pokrytie nevyhnutných nákladov. Zvyšok financuje vďaka svojim komerčným projektom. Okrem tohto všetkého sa angažuje v občianskom združení Mladí. Priznáva, že to mu momentálne zaberá najviac času. Beží v rámci neho niekoľko projektov pre najmladšiu generáciu, venovaných dôležitým témam – Mladí proti fašizmu, Mladí za klímu a Správy mladí. A Dúhy, najväčšia sociálna sieť pre LGBT+ komunitu na Slovensku.

Život s Atmosférou

Jana Čavojská

Gréta Pavlovová bola ešte mladšia ako NOTA BENE, keď zorganizovala prvý ročník Atmosféry. Tá je dnes obľúbeným rodinným festivalom na krásnej lúke a prepája a inšpiruje svojich návštevníkov.

„Dobrý deň, ja som Grétko Pavlovová, robím v Hontianskych Nemciach festival, neprišli by ste k nám zahrať?“ Asi takto oslovovala ani nie dvadsaťročná Gréta kapely, keď sa rozhodla organizovať festival. Atmosféra je dnes etablovaný a obľúbený malý rodinný festival na krásnej lúke, s hudbou, diskusiami na dôležité témy, literatúrou a bohatým programom pre deti. Začínal ako téma Grétej Stredoškolskej odbornej činnosti (SOČ). „Ani to nebol festival,“ smeje sa dnes Gréta. Išlo o januárové popoludnie v kultúrnom dome. Trojhodinový program, v rámci každej hodiny tri bloky aktivít. Gréta chcela, aby si tam každý našiel niečo pre seba. Na prvý ročník pozvala Mariána Labudu, ktorý sa v Hontianskych Nemciach narodil. Okrem diskusie s ním tam bolo napríklad cvičenie kalanetiky, detské tvorivé dielne, diskusia s futbalistom – lebo futbal je na každej dedine veľká téma, tanečné vystúpenie... „No na Labudu prišlo len tridsať – štyridsať ľudí. „Strašná škoda,“ konštatuje Gréta. „Neviem či to je tak vždy, že to, čo máš doma, si tak nevážiš. Ale mám pocit, že to tak trochu bolo aj s Mariánom Labudom. A že je to aj s Atmosférou.“

So svojou SOČ-kou vyhrala Gréta 2. miesto na celoslovenskom kole. Všetci študenti, ktorí získali prvé a druhé miesta, mohli ísť na medzinárodné stretnutie do ruskej Tuly. „Teraz mi to príde až komické, že som tam ako ohromnú inováciu prezentovala to, že v Hontianskych Nemciach robím festival pre 250 ľudí. Ale viem, že už vtedy to malo môj ohnisk. Aj keď ešte naivný. Ako som rástla ja, rástla aj Atmosféra.“

Na svojom prvom ozajstnom festivale, na Pohode, bola Gréta až po prvom ročníku Atmosféry. „Neskutočne ma to inšpirovalo. Okamžite som vedela, že Atmosféra musí byť v lete. Že s ňou musím ísť von.“ Podarilo sa – tretí ročník

festivalu bol už vonku. Na asfaltovej ploche vedľa kulturáku, kde býva jarmok. Ďalší rok postavili v dedine vedľa futbalového ihriska tribúnu a pre Atmosféru sa podarilo vybaviť miesto pred tribúnou – ihrisko však nemohli využiť ani len na cvičenie jogy, lebo futbalisti sa báli, že im zničia trávnik.

Vtedy vystúpili Korben Dallas a Vec. Gréta ani sama netuší, čím ich presvedčila, aby prišli do Hontianskych Nemiec. Vtedy už vyberala päťeurové vstupné – dlho sa tomu bránila, lebo si myslela, že ľudia nebudú ochotní platiť. Snažila sa osloviť podnikateľov z Krupiny, aby mohla účinkujúcim dať aspoň nejaký honorár. Na koncertoch bolo asi sedemsto ľudí. Miestnych z toho päťdesiat. Mnohí počúvali hudbu z balkónov a dvorov, no Gréte to nevadilo. Niekoľko na ňu vtedy zavolať policajtov, že festival ruší nočný klud...

Vtedy si uvedomila, že robí produkt, o ktorý medzi miestnymi nie je záujem. A že ho chce teda otvoriť celému Slovensku. Spomenula si na slová jedného kamaráta: „Grétko, ty sa nemôžeš prispôbovať ľuďom. Ak chceš niečo robiť, rob to podľa seba.“ Bola sklamaná z toho, že sa miestnym snažila priniesť a ukázať inú formu kultúry, než na akú boli zvyknutí, a zostala nepochopená. A povedala si: „Okej, konečne zavolám Longital.“ Roky ich chcela na festivale počuť hrať, ale bála sa, že pre ľudí z Hontianskych Nemiec by to bola príliš veľká alternatíva. Predtým vsadila skôr na kompromisy – reggae kapelu Thierry and Friends v ich kompilácii s Horenhronkami, top bizár vec, Afrika skombinovaná s niečím, čo by mohlo byť lokálnym ľuďom blízke. Aj tak to nefungovalo a ona sa už nechcela prispôbovať. Pre Atmosféru našla nové miesto na lúke za dedinou. A festival sa nadýchol úplne nového vzduchu.

NOTA BENE

9 2021

Téma

31

Existuje budúcnosť?

Jana Čavojská

Utečenci z Afganistanu v Grécku si vydýchli: aj tí, čo tam žijú v najhorších podmienkach, už vedia, že všetko je lepšie ako byť teraz v Afganistane pod vládou Talibanu.

Zeinab Nourzehlí uvarí ryžu, nakrája a osmaží baklažán so zemiakmi a potom ho pomaly dusí v paradzkovej šťave. Nevie, aké ďalšie tajné prísady do toho jedla pridá, no chutí to fantasticky. Večeriame na zemi, na prestretej plachte. Máme aj šalát, ktorý pripravil Zeinabin manžel Pejvak. A kokakolu. To sa patrí, keď máte hosta. Zeinab s Pejvakom popri jedle ponúkajú malé sústa aj šesťnásťmesačnej dcérke Selene.

Pešo cez hory

Pred pár dňami dostali rozhodnutie o azyle. Grécko ich uznalo ako utečencov. Zeinab s Pejvakom sú z Afganistanu. Museli odtiaľ odísť po tom, ako sa Zeinab odmietla vydať za svojho bratranca Mohameda. Zasnúbili ju s ním ešte v kolíske. No keď sa pridala k Talibanu, Zeinab ani jej rodičia s ním už nechceli mať nič spoločné. On však trval na dohodnutej svadbe. A vyhrážal sa pomstou od

radikálneho hnutia. Zeinabini rodičia vedeli, že musia dcéru poslať za hranice. Samu by ju však nepustili. No v rodine mali ďalšieho bratranca, síce o pár rokov mladšieho ako Zeinab, ale dokáže sa o ňu postarať. Pejvak bol navyše ateista. Za to mu v Afganistane hrozila smrť. Výčitky schytával z každej strany, mama s touto ho neustále posielali do mešity. Nechcel v Afganistane zostať.

Osud dal teda Zeinab a Pejvaka dokopy. Po rýchlej svadbe skoro ráno

ich odviezli autom na hranice s Iránom. Odtiaľ prešli do Turecka. Pešo cez hory. V Turecku je niekoľko miliónov utečencov. Pejvak si tam rýchlo našiel prácu, manželia si prenajali byt. Nemali sa tam zle. No stále boli ilegálni. Ani neexistovala možnosť, ako tam získať pobyt a papiere. Ani keby tam boli celý život. Navyše po nich pátral Mohamed. V Turecku pred Talibanom neboli v bezpečí. Preto začali uvažovať o ceste ďalej do Európy. To už utiekla do Iránu pred vyhrážkami Talibancov celá Zeinabina rodina.

Štetec a farby

Zeinab vtedy zistila, že je tehotná. Napriek tomu sa rozhodli pre riskantnú cestu cez more. Podarilo sa im pristáť na gréckom ostrove Lesbos. Zaregistrovali ich v prepĺnenom tábore Moria. Neušlo sa im normálnejšie ubytovanie ako malý dvojmiestny stan v olivovom háji. Trikrát denne bolo treba stáť v dlhých radoch na jedlo, ktoré sa takmer nedalo jesť. Hlavne tehotná Zeinab ho nemohla ani cítiť. S veľkým bruchom v malom stane bola zúfalá. Rovnako ako tisíce ľudí okolo. „Ale potom som objavila školu kreslenia, projekt mimovládnej organizácie,“ hovorí. „Počas lekcíí sme vždy dostali aj výborné raňajky.“ Zeinab dovtedy nikdy nekreslila. Tam sa naučila maľovať. Veľmi ju to bavilo a postupne prišla na myšlienku ponúkať svoje obrazy na predaj cez sociálne siete.

Maľuje svoje pocity. Svoju túžbu, sen po normálnom živote pre seba, Pejvaka, ale hlavne pre malú Selenu a teraz aj jej bračeka, ktorý sa onedlho narodí. Maľuje aj smútok. Zhrozenie a beznádej. Ako keď ozbrojenci z Talibanu postrieľali v pôrodnici matky s novorodencami a personál.

Zeinab s Pejvakom bývajú zatiaľ v Aténach v byte, ktorý zdieľajú s ďalšou afganskou rodinou. No vedia, že tu už nebudú môcť zostať dlho. Len čo im doručia rozhodnutie o získaní azylu písomne, vystahujú ich. Stopnú im aj stopäťdesiateurový príspevok, ktorý v Grécku vyplácajú žiadateľom o azyl, ak nebývajú v utečeneckých táboroch. Keďže nefungujú takmer žiadne integračné programy, úspešní žiadatelia o azyl často nehovoria grécky a nenadobudli ani žiadne profesionálne zručnosti. Často končia

na ulici bez strechy nad hlavou. Našťastie, Pejvakovi sa podarilo nájsť prácu, tlmočí v nemocnici. No jeho plat určite nebude stačiť na živobytie pre rodinu aj na platenie komerčného nájmu... Manželia netušia, čo bude ďalej.

Vo vlnách

„Ani teraz niekedy nemôžem uveriť, že som na pevnej zemi, že som to všetko prežila.“ Masouma má pätnásť rokov, ale vo vzdelávacom centre jednej mimovládnej organizácie tvrdila, že má sedemnásť, len aby ju vzali do kurzu. Veľmi sa chce učiť. Okrem toho hráva futbal. V Afganistane boli pre ňu tieto aktivity oveľa ťažšie. Ale jej otec, jednoduchý, prácou zavalený človek, neustále opakoval, že jeho dcéry sa musia vzdelávať. Masouma a jej sestra Fereste chodili do školy, aj keď sa kvôli tomu išiel zodrať v robote. Lenže život v Afganistane bol príliš nebezpečný. Tak sa rodina rozhodla odísť. Situáciu im komplikovala malá Zeinab. Je telesne postihnutá, nechodí, stalo sa to, keď bola ešte maličká, jednoducho sa prestala vyvíjať a jej telíčko sa zvláštnym spôsobom krútilo. Rodina presnú diagnózu netuší.

Po ceste cez Turecko prišla najobávanejšia časť cesty: plavba cez more na gumovom člne. „Nemali sme takmer žiadne peniaze. Nemohli sme si kúpiť ani záchranné vesty. Mali sme len na jedno nafukovacie koleso. To bolo pre Zeinab,“ rozpráva Masouma. Nikdy nezabudne, ako sa otec pred odchodom člna modlil. Za celú svoju rodinu – dve dcéry, dvoch malých synov a telesne postihnutú Zeinab. No Zeinab zbožňuje. „Tak na záver povedal: Bože, ak má prežiť iba niekto z nás, tak nech je to moja Zeinab. Zachráň, prosím, aspoň ju.“

Plavba bola zlá. Vlny, málo paliva. „Tak strašne som sa bála,“ pokračuje Masouma. „Bolo mi hrozne zle. Miestami som si myslela, že tam určite zomrieme. Nakoniec sme sa priblížili k pobrežiu nejakého ostrova. Stáli tam dobrovoľníci. Vošli do vody a pritiahli náš čln k brehu.“

Zabili by nás

„Ani jeden muž v mojom živote sa ku mne nesprával dobre. Ale už o sebe rozhodujem sama.“ Fatima

má v očiach slzy, no je odhodlaná. Stretla som ju vlni na námestí Victoria v Aténach. Práve tam prespávali žiadatelia o azyl a uznaní utečenci, z ktorých grécky systém azylovej politiky v kombinácii s nezaujmom iných krajín Európskej únie o solídárne riešenie urobil bezdomovcov. Rodina predtým žila rok v otrasných podmienkach tábora Moria. Fatima, jej manžel, osemnásťročný syn, päťnásťročná dcéra Farzana a štvorročný Ehsan potom prespávali na dlažbe námestia na rozložených dekách. Na Victorii vtedy nocovali stovky ľudí.

Fatima nosila babkovskú šatku, uviazanú pod bradou, a Farzana bola celá v čiernom so šatkou voľne splývajúcou na ramená. Iránsky štýl, rodina dlho žila v Iráne. „Moj mama umrela skoro. Otec sa znovu oženil. Mala som brata. Rozhodli, že odídeme do Iránu, vybrali mi aj muža, za ktorého som sa musela vydať,“ rozpráva Fatima. Nesmela chodiť do školy.

Manželstvo malo ďaleko od šťastného. Muž Fatimu mlátil. Nezmenilo sa to, ani keď prišli ako utečenci do Grécka. Z námestia Victoria ich nakoniec raz večer polícia spolu s ďalšími rodinami odviezla do tábora. Náročné podmienky obvykle vyhrotia násilníckovo správanie. „Museli sme ujsť, lebo by nás otec a brat zabili,“ napísala mi Farzana cez WhatsApp.

Podarilo sa mi pre Fatimu, Farzanu a Ehsana vybaviť niekoľko provizórnych ubytovaní. Lenže ľudí v núdzi je tam veľa, dostupného ubytovania málo, a keď mimovládna organizácia musela zatvoriť bezpečný dom pre matky s deťmi, hrozila im opäť ulica. Našťastie, ich kamarátka, mladá Afganka, ktorú stretli vlni na námestí Victoria, mala miesto v byte. Aspoň na dva týždne. Byt prenajíma jej priateľ, tiež Afganec, a na dva týždne odišiel.

Sen o Nemecku

A tu sme sa s Fatimou, Farzanou a Ehsanom stretli. Fatima už vyzerá inak. Šatka jej zakrýva len temeno hlavy a voľne visí z pliec. Dokonca si dala rúž. Teraz vyzerá na tridsaťpäťročnú ženu; strhaná žena z námestia Victoria, ako som ju stretla vlni, pôsobila oveľa staršie. Aj Farzana je iná. O rok staršia, šibalské oči má tie isté. Šatku už vôbec nenosí, ani čierne oblečenie. Skrátila si vlasy po bradu a pár prameňov odfar-

bila nazeleno. Po hrozných turbulentciách si obe na chvíľu vydýchli. Akurát malý Ehsan toho veľa nechápe. Prežité veci na ňom určite zanechajú stopy, ale vyzerá šťastne, hrá sa s autíčkami a veľa sa smeje.

Fatima však nemá absolútne žiadne peniaze. Azyl rodina dostala ešte v tábore Moria. Od toho okamihu nemajú nárok na nič. Je iluzórne myslieť si, že Fatima by si s päťročným chlapčekom a bez znalosti jazyka mohla nájsť prácu a dokázala zarobiť na nájom a prežitie. Navyše im končí povolenie na pobyt, ktoré treba pravidelne obnovovať. Fatima bola na policii, no tam jej povedali, že musia prísť ako celá rodina. Aj s manželom a bratom.

„Vrátili sme sa do tábora,“ píše mi Fatima. Už som naspäť na Slovensku. Viem, že nemala inú možnosť. Manžel ju cez spoločných priateľov uistil, že jej neublíži. A že s ňou pôjde na políciu obnoviť doklady.

Lenže o pár dní dostanem ďalší odkaz. „Opäť nás napadli.“ Fatima to tento raz riešila s vedením tábora. Presunuli ich do iného, na Peloponézsky polostrov, ďaleko od Atén. „Máme sa tu dobre, jedlo je fajn a dostali sme pekné oblečenie,“ informuje ma. Budúcnosť v Grécku však nevidí. Od priateľov vie o podmienkach v Nemecku. Že je tam škola pre Farzanu, podmienky v táboroch sú ako pre ľudí, fungujú integračné programy, kurzy. Fatima sníva o pasoch. Už o ne požiadala na afganskej ambasáde. Lenže 15. augusta obsadil Kábul Taliban. Ktovie, ako sa veci zmenia.

1 (str. 34) Fatima so synčekom Ehsanom. Ešte nikdy vo svojom živote nebola skutočne slobodná a nezávislá. Až teraz. Ale za zložitých okolností.

2 (str. 35) Zeinab a Pejvak zatiaľ bývajú v byte v rámci sociálneho programu, no po doručení rozhodnutia o udelení azylu ho budú musieť opustiť.

3 Zeinab Nourzehl s dcérkou Selenou. Zeinab začala v utečeneckom tábore Moria vďaka podpore mimovládnej organizácie maľovať. Predáva obrazy a snaží sa tak zarobiť na živobytie pre rodinu.

4 Zeinab, dievčatko s postihnutím (v strede) je ten najšťastnejší utečenec, akého som stretla.

5 Farzana s kamarátkou Asal. Päťnásťročné dievča si po odchode od tyranského otca zložilo hídžáb, ostrihalo vlasy a začalo tancovať.

Denisa chápe, že všetko už bude iné ako predtým.

Smutný obrat

Lucia Bucheňová

Alan Hyža

Žili si úplne do pohody, aj keď fungovali spolu prakticky non stop, nijaká „ponorka“ nehrozila. Sedemnásť rokov sú manželmi, pätnásť rokov pracovali vedľa seba pre spoločný biznis, roky rokúce od rána do večera spolu. „Bolo nám dobre, fakt dobre,“ povzdychne si Denisa, ktorú čaká prvé smutné výročie. Druhého októbra 2020 sa všetko pokašľalo. Nezvratne?

„Ja neviem, čo bude. Ubehol už rok a... keby aspoň chodil... ružové okuliare som zhodila, zmierujem sa s tým, že do starých kolají sa náš život už nevráti, ale dúfam a želám si, aby bolo lepšie.“ 43-ročná Denisa si usrkne z presa a zrazu si uvedomí, že po roku a pol je v kaviarni, sedí na stoličke a pije kávu. Aký luxus.

Druhý október 2020. Bol piatok ráno, Denisa s Maťom išli odviezť do školy dcéru, šiestaačku Mišku. Bolo sedem hodín jedenásť minút. „Navždy si ten prekliaty čas budem pamätať.“

Maťo si chcel zobrať pohár vody, keď mu prišlo zle, chytil sa za zátylok a hovorí, že ho bolí hlava. Pri zaväzovaní šnúrok na topánkach mu ovisol kútik, nebyť Denisy, ktorá ho zachytila, spadol by na hlavu. Šok, panika, chaos, volanie záchranky, kým prišla sanitka, po telefóne inštruovali Denisu, čo má robiť. „Ach, čierny deň to bol. A Miška bola pri tom...“

Dovtedy zdravý chlap dostal porážku – mozgový infarkt. Denisa si ani nepamätá, kedy mal naposledy antibiotiká. Pracoval veľa a stále, ale na nič sa nestáľoval. Pár minút bol v bezvedomí, v sanitke mu namerali 220 tlak, v nemocnici zistili veľkú krvnú zrazeninu v hlavnej tepne do mozgu. „Pichli mu do žily trombolýzu, čo sa pri takýchto stavoch má urobiť čo najskôr – do troch, štyroch hodín. Lenže môj Maťo vzápätí upadol do kómy a zrazu telefonát zo špitála, že ho prevádzajú na srdcovo-cievne, bojuje o život, šialené, šialené.“ Všade navôkol sa riešil covid, o to ťažšie bolo pre Denisu dostať sa k manželovi. Pamätá si prvý pohľad naňho – nebol to on, ten akčný, živý chlap, ktorý si vedel poradiť so všetkým. „Ale poznal ma, nevedel hovoriť, hýbať sa, výraz v tvári smutný, pohľad viac neprítomný. Veľké dieťa. Hrozne bol smutný, to je vlastne dodnes.“

Denisa s Maťom sa pred pätnástimi rokmi vrhli na podnikanie v gastrosektore. Pustili sa do ambulantného predaja. „Mali sme stánkový predaj jedla na všelijakých dožinkách, jarmokoch, hodocho, festivaloch, vianočných trhoch.“ Makali nonstop, darilo sa im, vypracovali sa na firmu s renomé, dostávali dobré miesto pre svoje stánky. Nepotrpeľi si na luxus. „S dcérou sme chodili po dovolenkách, ale žiadne drahé exotiky typu Bali či Maldivy. My sme zatažení na prírodu, prešli sme Rumunsko, Bulharsko, Tatry sú srdcovka.“

Pred dvomi rokmi kúpili starší dom. Denisu aj hnevalo, že jej chlap chce všetko robiť a opravovať sám. „Korona nám zobrala prácu. Začali sme žiť z úspor, nastalo ťažké obdobie, Martin o to viac makal na dome. A to by nebol on, keby sa nevynašiel. Rozhodol sa, že si založí taxislužbu.

Áno, sčasti bol môj muž workoholikom. Nie raz som mu povedala, že ho z toho porazí.“

Ocko skončil v nemocnici v ťažkom stave, Denisa bez práce a deň čo deň riešila lekárov, možnosti rehabilitácií, do toho dcéra Miška, pre ktorú chce a musí žiť čo najlepšie. Na zbláznenie. Začala si hľadať prácu. Presedlala do kuchyne v sanatóriu Primula. V sanatóriu sú starší ľudia odkázaní na pomoc a Denisa tu naberať aj rady, ako sa starať o postihnúťého človeka. Ako prebalovať, kde je lepšie podložiť ruku...

Vďaka majiteľovi sanatória, pánovi Kučerovi, dostala možnosť presunúť manžela z nemocnice sem. V auguste nastúpil, po ani nie troch týždňoch však skončil opäť v nemocnici, nastali patálie s obličkami. Aký je Maťo dnes? „Smutný. Realitu vníma, ale sem-tam aj nie. Pohľad do jeho očí je zvláštny. Nie je tam tá iskra, bolí to. Miška si stále myslí, že ocko sa vráti zdravý, že proste ochorel, vylieči sa a bude dobre. Maťo ale nechce cvičiť, akoby mal pocit, že to nemá význam, musím byť naňho aj prísna, s lútostou sa totiž nikam neposunieme. Veľmi si želim, aby sa postavil na nohy, aby sa mu zlepšila reč, sám sa najedol. Na jeseň by mal nastúpiť na trojmesačný rehabilitačný pobyt, nečakám zázraky, ale dúfam v pokrok.“

Deniska sa presvedčila, že v ťažkých časoch je medzi nami veľa dobrých duší. „Od našich susedov, ktorí nám s Miškou pomáhajú pri nedokončenom dome, cez kamarátov a priateľov, ale aj mnoho cudzích ľudí, ktorí prispeli na Maťove pobyty.“ Ako sa pozerá do budúcnosť? „Nepozerám. Netuším, čo bude. Keď sa zdá, že už bude lepšie, prídu, ako teraz, obličkové kamene a bojíš sa, čo bude. Veľké zmeny u nás za posledný rok nastali, bohužiaľ, ani jedna dobrá...“

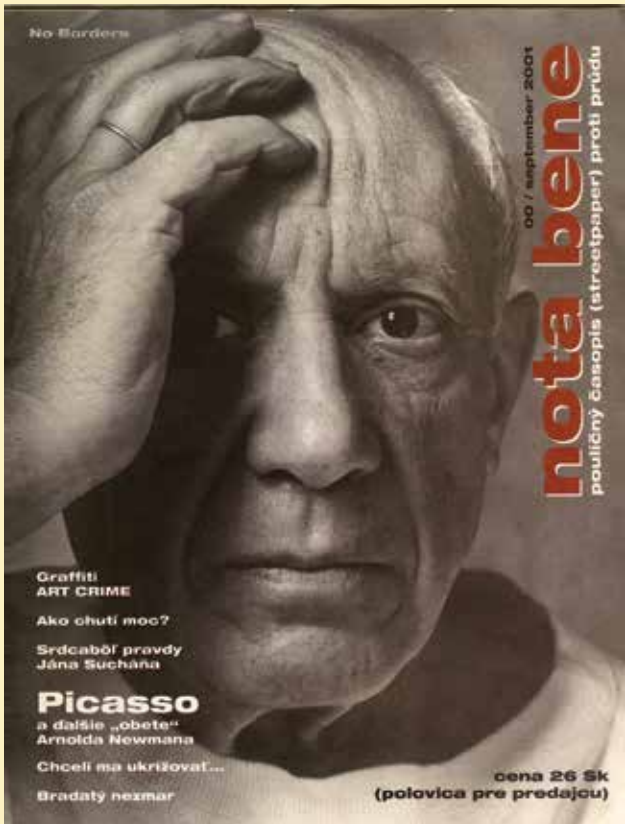
Časopis Nota bene poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Denisky osloví. Aj Váš príspevok sa použije na rehabilitačné pobyty. Ďakujeme! Číslo účtu: 4040218205/3100 (Primabanka). IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX. Prípište poznámku – Denisa.

Kontakt na OZ medzi nami: 0905 910 827 alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

Uverejňované príbehy nie sú príbehmi predajcov NOTA BENE a prípadné otázky, prosím, adresujte OZ Medzi nami.

Takí sme boli

Nazrite s nami do prvých vydaní **NOTA BENE** pred dvadsiatich rokov, keď sme ešte vydávali časopis s vetrom vo vlasoch na Hlavnej stanici v Bratislave.

Obálka nultého čísla NB

Ďakujeme šéfredaktorovi nultého čísla Viktorovi Vojtekovi, že hoci sa dlho neohrial, vymyslel názov **NOTA BENE**.

Vďaka tomu, že ste si kúpili časopis...

- sa predajcovia **Vojto, Štefan, Vlado** a ďalší na pár nocí zohriali v teplúčku ubytovne a normálne sa najedli.
 - **Vojtovi** sa podarilo našetriť si aj na nové parádne tenisky. (Nohy musia byť v teple.)
 - predajca **Stano** si vybavil dlhodobé ubytovanie v zariadení **Resoty** v Podunajských Biskupiciach (u pána farára **Srholca**) a je schopný si ho financovať.
 - predajkyňa **Katka** si vybavila občiansky preukaz.
 - predajca **Miroslav** dokáže platiť nájomné pani, ktorá mu poskytla ubytovanie.
 - predajkyňa **Eva** je viac medzi ľuďmi, s ktorými môže komunikovať a komunikovať...
- ...a je toho viac.

(V budúcom čísle sa dočítate, koľko sa nám zatiaľ podarilo predáť časopisov, aktuálny počet predajcov a ďalšie zaujímavosti.)

Prvé výsledky práce, prvé správy z ulice v prvom čísle **NOTA BENE**

Foto z krstu **NOTA BENE**,

ktorý sa uskutočnil na lodi Propeler v októbri 2001. Predajcovia **Pišta**, **Stano** a **Rudo** za asistencie **Dada Nagya** hádzali časopis vo fľaši do Dunaja. Krst **NOTA BENE** sme presunuli zo septembra po páde Dvojičiek, ktorý pritiahol pozornosť médií. Takže predajcovia museli o niečo dlhšie sami vysvetľovať, že nie sú jehovisti a čo to vlastne je ten pouličný časopis.

Pouličné blues

Sotva by ste v niektorom z bežných časopisov našli názor bezdomovca. Ulica mlčí a skrytá pred väčšinou zrakov ostatných si potíšku popiskuje svoje pouličné blues. Ľudia bez domova často sami odmietajú svoju medializáciu. Nechcú ostať iba pikantériou, ktorú *netreba brať až tak vážne*. Rubrika **Pouličné blues** dá ľuďom bez domova hlas, ktorý chce byť vypočutý...

Anjel strážny

Kde v piči sa flákaš?
Ožieraš sa a jebeš na mňa
Ako všetci ostatní
Prestávam ti veriť, počuješ?
Dostaneš zlé body
Čierne zlé body, za mňa
A bude ich veľa, desne veľa
Počuješ?
Kurva, kde si?

Keď ti je divno v živote

Dáš si štof
Keď ti je divno zo štofu
Dáš si štof
A potom je opäť divno v živote
A opäť si dáš štof

A znovu je divno zo štofu

A ešte divnejší je život
A divný je aj štof
A divný si aj ty
A divní sú aj ľudia okolo
Aj celý svet

Moja matka

To je maska
Rozsypávajúca sa troska
Híska nervov
Divadlo
Aj ja mám na tom svoj podiel
Ale bola taká už dávno predtým
Uväznená, zviazaná
Debíl, šialenec, psychopát
Trochu hysterka

Miluje, zachraňuje, platí

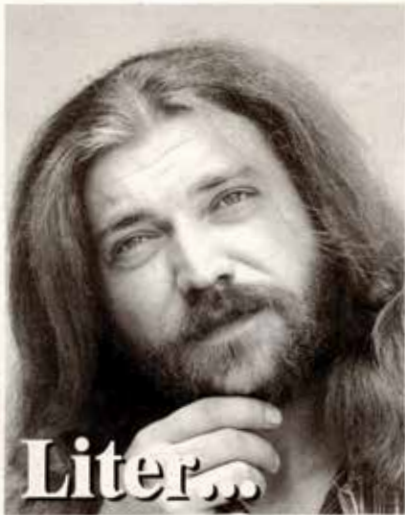
Rozprávam sa s ňou
Klamem ju
Nenávidím
A mám rada
Platí
Stará sa
Je so mnou
Posledná, jediná, spoľahlivá
S bytom, kúpeľňou,
Pinou chladničkou
Čaká
Trápi sa
Nechápe

(autorkou básní je Zuzana)

Prvá báseň v nultom čísle **NB**

Veľmi sme zvažovali, či vulgarizmy patria do pouličného časopisu a zhodli sme sa, že áno, pokiaľ ide o rubriku, ktorá dáva hlas ľuďom bez domova. Vtipné bolo, že tieto šťastnaté básne od klientky Zuzany niektorí mylne prisudzovali spoluzakladateľke Zuzane Šedíkovej, teraz Csontosovej.

Každý z nás vám povie, že najhoršie, čo sa môže stať, je, keď nám ochorejú nohy. Nikdy som nad tým až tak moc neuvažoval, ale dal som ostatným za pravdu. Myslel som si, že mne sa to nikdy nemôže stať. Pravdu mali z tej strany, že keď nemôžeme stáť na nohách, nemôžeme predávať, nemáme z čoho žiť.

Článok od predajcu Fera

o tom ako dostal na predajnom mieste 1000 korún.

Bojíte sa otvoriť oči?

Je dokázané, že človek prijíma väčšinu informácií zo svojho okolia prostredníctvom očí. Tento orgán sa ukrýva pod čelovú kosťou jednej ľudskej tváre. Žena a stres doistej modernej doby nepriaznivo vplyvajú na kvalitu peremášaného obrazu.

Štúdie amerických vedcov varujú! Ak prekvapivo veľké množstvo ľudí dokázateľne chodí po svete so zatvorenými očami. Overte si na niekoľkých otázkach z ich testu, ako ste na tom vy.

1. páčia sa vám ľudia s okuliarmi?
a) áno, sú roztešení
b) áno, dodávajú im to múdry výzor
c) nie, vyzierajú ako hlupci
2. aká farba vám je najsympatičnejšia?
a) modrá
b) teplá žltá, hlavne v interiéri
c) nemám rád farby
3. kam sa ponesiete najčastejšie?
a) do knižky
b) na monitor
c) do akvária

4. viete, kde je sever?
a) vždy hore
b) vedľa ľava
c) na severe
5. bejíte sa psovi?
a) áno
b) nie
c) čo je to psov?
6. uprednostňujete malé autá?
a) áno, hlavne staré fiatky
c) nie, som skôr na kobežky

test za trest

Vyhodnotenie:

najviac odpovedí a
oči nezavárate pred ničím, horšie je to však s vašou pozornosťou...

najviac odpovedí b
máte kľapky na očiach, nevidíte!

najviac odpovedí c
ste bezohľadný človek!

Tento test je len naok, bližšie informácie viď:

www.stupidesign.sk

Prvý príbeh predajcu **VLADA** v prvom čísle

Kde vidno aj našu improvizovanú výdajňu na hlavnej stanici a v čiernej machuli tušíme Martina Opetu, ako vydáva časopisy.

5.15

Štefan vstáva zavčasu. Ešte donedávna, kým si nenašiel miesto na ubytovni, prespával u kamaráta v garáži, kde mu opravoval auto. Dnes už žije na ubytovni v Podunajských Biskupiciach. Zvärať ho naučil otec a ako vraví s klampiarčinou nemá problémy.

6.30

To už je Štefan na Hlavnej stanici a čaká pri teplej káve na prvý ranný výdaj časopisov. Keď sa všetci drkoceme od zimy, Pišta sa usmieva. „To je nič,“ hovorí.

Pred predajom sa Štefan rád osvieži kávou z automatu.

Deň s predajcom Štefanom

Štefan, spolu s Vojtom, pomáhal rozbiehať predaj časopisu. Dnes je hercom Divadla bez domova a nájdete ho predávať pri Michalskej bráne v Bratislave.

Deň s predajcom

predajca
Štefan Benda
(30 rokov)

Test za trest

bola vtipná reklama nášho prvého grafika Roba Parša z grafického štúdia **STUPID** dizajn, ktorá mnohých čitateľov príjemne miatla.

LITERÁRIUM
Petra Gettinga

Spomienky sa nekupujú, vážení

Doma nie je vraj nikto prorokom. Platí to o nejednom spisovateľovi. Komu dnes na Slovensku niečo hovorí meno Ladislav Grosman? Rodák z Humenného tu pritom prežil detstvo, z ktorého čerpal inšpiráciu po celý život.

Keď v roku 1962 písal poviedku Past, nemohol tušiť, že ju raz rozpíše a prerobí na scenár, podľa ktorého natočia svetoznámy film. Oskarom za Obchod na korze sa dnes u nás chvália mnohí, ba aj hejslováci a šovinisti. Ktože by už dodal, že Grosman iba zobrazil strašidelnú vlastnú skúsenosť, keď davy odvracali zrak od dobytčiakov napchatých obeťami, hlaváči si rozkradli židovské obchody a zberba po nich brala z opustených bytov zvyšok. Mechanizmus vražedného stroja neobsluhovali zlosynovia z hororu, ale radoví príslušníci holubičieho národa.

Grosman po vojne odišiel do Prahy a neskôr do Izraela, kde aj zomrel. Napriek všetkému – či práve preto – sa často vracal do detstva a ďalej písal o vyhladenej komunite. Je príznačné, že Slováci dodnes z toho takmer nič nevydali. Chýba nám Grosmanove zobraané dielo, rukopisné aj vydané poviedky, novely, korešpondencia. Sami prázdni, plávame po povrchu, vytesňovaním zabíjame vlastne po druhýkrát. Ešteže investujeme do turistickej propagácie lokalít z oskarového filmu, všakže.

„Bez fantázie nie je život vôbec mysliteľným,“ písal Grosman v črte Náhodná známosť. Opisoval historku s bohatou dámou. Stretli sa v záhradnej reštaurácii, bola manželkou bohatého klenotníka a Grosman sa jej snažil vysvetliť, že človek bez fantázie a snov je stratený. „V snoch žijeme skutočnosť a v skutočnosti naše sny a túžby,“ vravel.

Keď mu dáma odpovedala, že za sny si človek nič nekúpi, Grosman jej odvetil: „Spomienky sa nekupujú, milá dáma. Kto ich nemá alebo o ne nestojí, tomu nepomôžu ani drahokamy. Tieň v tvári vášho pozoruhodného klobúka je veľmi slušivý, ale v našom živote je len jedna vec, ktorá nezostarne súčasne s nami, a to sú dojmy z nášho detstva, z čias, keď naša fantázia pracovala bez zábran.“

Dáma urazene odišla z reštaurácie. A my by sme vari mohli konečne dať za pravdu Grosmanovi.

Hlbavý i smiešny

Zuzana Mojžišová

Ak ste čírou čistou náhodou ešte nečítali nijakú knižku od jedného z najpopulárnejších spisovateľov v Izraeli, od Etgara Kereta, máte teraz dobrú príležitosť vec napraviť. Nedávno totiž vyšla zbierka jeho poviedok Porucha na kraji galaxie (Artforum 2021, preklad Silvia Singer a Michal Vlk). A ak ste už niečo od neho čítali, bez obáv siahnite aj po tejto knihe, lebo ani tu Keret nestráca dych pri písaní tých svojich nie vždy spoločensky korektných keretovín, celkom špecifických krátkych príbehov, občas absurdných, často smiešnych, takmer vždy nevšedne hlbokých. Galaxia je navyše ozvláštnená jedným rozprávaním, ktoré sa vinie pomedzi ostatné v malých dávkach, aby nás na záver jej autor obdaryl smečom, len namiesto tenisovej loptičky pred nami s dupotom dopadne prekvapivá pointa.

V máji tohto roku v rozhovore pre Denník N Etgar Keret povedal, že príbehy nehľadá, že ony za ním prichádzajú samy, „skôr na mňa skočia, ako keď dostanete chrípku“. Pred pár dňami vraj počul, ako niekto na ulici povedal, že nejaké dievča malo „nechty rozvedenej ženy“. Je dosť pravdepodobné, že s tou replikou sa stretneme hneď nabudúce.

V Poruche na kraji galaxie však máme napríklad nešťastníka, život sa mu rozpadol, v cirkuse ho vystrelia z dela a on letí a letí, nemá krídla, všeličo vidí... Alebo tu máme vtipné čítanie o samovrahovi na streche... Je tu aj zopár džointov, sem-tam generačný problém, veľa vzťahov – rozvíjajú sa, umierajú, prekvitajú, dychčia. A ešte mediálnu kampaň dobrých skutkov, snahy rozvedených rodičov, premeny ľudí na zvieratá, trošku aj v nebi budeme môcť pobudnúť. Keret sa na mnoho spôsobov s láskou vysmieva svetu, ľuďom aj sebe samému, robí to bravúrne, s ľahkosťou, zábavne. Ale niekedy aj smutne.

„Bohatý muž ležal na bielej mramorovej podlahe v obývačke svojho domu a ľutoval sa. Bol príjemný jarný deň a studená mramorová podlaha mu chladila telo, ale ani to mu vôbec neprekážalo, aby sa ďalej ľutoval. Premýšľal: „Musí na tomto svete byť niečo, čo chcem, niečo, čo ma môže urobiť šťastným. Niečo, čomu možno niekto iný musel zasvätiť celý svoj život, aby to získal, a ja si to budem môcť len tak kúpiť a ani nebudem musieť vyvinúť akékoľvek úsilie.“ Nič mu však na um nezišlo. Ležal na studenej podlahe celé štyri dni, až kým...”

Je to fakt haluz, čo sa napokon v tej Keretovej poviedke udeje.

Daniel Pastirčák

Miesto v srdci

Už dvadsať rokov na ceste hľadania domova pre tých, čo domov nemajú. Majú len parky, lavičky a ulice. Prichádzajú z cintorínov lásky, z miest, kde sa muž ženy zmocní, a potom ju odhodí aj s plodom života, ktorý v nej počal. Prichádzajú z bytov, kde človek pred človekom navždy zabuchol dvere. Človek zbavený domova zostáva sám, poddaný krutej nevyhnutnosti ulice. Nemá ako začať nový život. Je vylúčený, nik ho neprijíma. Potrebuje opustiť ulicu, mať svoje vlastné miesto prebývania, aby mohol začať. Tí, ktorí také miesto nemajú, sú odkázaní na tých, ktorí ho majú. To je práca NOTA BENE: hľadať medzi nami priestor domova pre tých, ktorí domov nemajú.

Domov začína v srdci. Domov je tam, kde prebýva láska. Domovom si „ty“ – tajomný zázrak vzájomnosti. Domov je tam, kde sa otvárame jeden druhému – vystupujem zo seba a prijímam ťa tak, že ty si vo mne a ja som v tebe. Domov začína tam, kde človek človeka prijíma v jeho dôstojnosti. Tam, kde sa vytráca vzájomné prijatie lásky, domov mizne.

Nuž, nielen oni bez nás, i my bez nich sme bezdomovci. Je tu tma a zima. Tma očí, ktoré nevidia cudziu núdzu, zima, lebo ohne lásky vychladli. V tej tme a zime si človek nevie spomenúť, odkiaľ prichádza, kto je ani kam ide.

Zapáľme svetlo, aby sme znova videli, oheň, aby sme sa ohriali.

To, čoho sa z lásky vzdáš, sa zmení na svetlo; čo rozdáš bez toho, aby si niečo získal, sa mení na plameň, ktorý hreje a prežaruje našu samotu. Ako to napísal Exupéry: *„Dávať znamená postaviť most ponad priepasť samoty.“*

Zuzana Uličianska

Soaring Twenties

Pre moju generáciu bola druhá svetová vojna už len čiernobiellou históriou, pritom – ako som si len nedávno uvedomila – medzi jej koncom a mojím narodením neubehlo ani dvadsať rokov. Viac sme si už odžili od prelomu tisícročia, a to som si tú ryžu a konzervu, aby som prečkala Y2K problém, kupovala len nedávno!

Veľmi podobou nelogikou sme sa dopracovali k predstave, že rok 2050 je námet vhodný na scifitriler. Dokonca aj dokumentárne filmy o tom, čo nás zrejme čaká, berieme ako „zaujímavú informáciu“. Pritom už v roku 2030 by sa mala podľa najnovších meraní zvýšiť globálna teplota o 1,5 stupňov. A to už máme skutočne „za pár“.

Štúdie penzijných poisťovní ukázali, že sa o svoj dôchodok nestaráme aj preto, lebo si nevieme predstaviť samých seba ako starých. Je toto aj dôvod, prečo tak kašleme na prostredie? Ak by sme niečo pozitívne pre planétu urobili, prejaví sa to o dvadsať rokov, a to už budú dávno vymenené bunky aj v našich kostiach, o červených krvinkách ani nehovoriac. Akoby sme to už neboli ani my!

„Roaring Twenties“ minulého storočia prišli na svet s buracaním, dunením a hrmotom... Rádio, filmy, autá, džez, volebné právo žien, ale aj Al Capone, Ku Klux Klan a kultúrna vojna, ktorá zúri dodnes medzi „našími“ a tými druhými.

Dvadsiate roky tohto storočia začali lockdownami, strach a obavy sa však dokážu šíriť aj potichu. Aký prívlastok dostane táto dekáda? „Boring Twenties“ by znelo ešte veľmi upokojujúco nudne. Dosť sa bojím, aby toto desaťročie nakoniec nebolo „soaring“ či dokonca „sore“, dekáda prudkého bolestivého vzostupu do krízy.

Dorota Nvotová

Zatiahnúť ručnú

Keď som dala do Googlu číslo 20, vyhodilo mi to možnosti autobusových spojení, ďalej správu o tom, že výbuch cisternového vozidla

v Libanone si vyžiadal 20 obetí, ďalšia správa bola o tom, že 20-ročná americká misia v Afganistane zlyhala, keďže Taliban pred dvomi hodinami obsadil prezidentský palác v Kábule, a potom už len lieky s 20 mg obsahom účinnej látky či 20 metrov dlhé káble. To najmrazivejšie číslo som nenašla. Za 20 rokov sa stane to, čo nám pri Parížskom klimatickom summite slúbili, že sa nestane – planéta sa oteplí o 1,5 stupňa. A nezastaví sa to tam. Stane sa tak, aj keby sa okamžite uplatnili tie najprísnejšie scenáre znižovania emisií. Stane sa tak, lebo je už neskoro.

Nech sa páči, prvá časť nového IPCC reportu o klimatickej zmene. 1300 strán pre každého na stiahnutie, niežeby to, samozrejme, chcel niekto celé čítať. Nemáme na to čas, lebo ešte musíme vyprodukovať nejaké ďalšie emisie. Interaktívny atlas, možnosť sledovať, čo sa bude diať s konkrétnym miestom na zemi, ak sa planéta oteplí o najoptimistickejších 1,5 stupňa, s možnosťami preklikávania až do +4.

Ak okamžite zatiahneme ručnú, do konca storočia by sa to malo vrátiť naspäť, ale to už vyhynie mrte živočíchov, skyslejú moria a tornáda a cyklóny nás tu ošvácajú o zlaté kliecky. Toto je tá úplne najlepšia a viac-menej nerealistická verzia – teda jedine, že by sa zo všetkých svetových lídrov stali ekoaktivistickí slniečkari, ktorí zrazu začnú plniť sľuby, myslieť na svoje deti, že sa tu udušia, upália v požiaroch a utrápia v myšlienkach, prečo to fotrovci nezastavili, keď mohli. Čo ich nemali radi? Čo dôležitejšie riešili? Ak sa národy, krajiny, mestá, susedia, dokonca ani členovia jednej rodiny nevedia zhodnúť na spoločnej ochrane vakcínou pred vírusom, ktorý by ich mohol zakilovať, ako sa preboha dohodne niekto na tejto zemi na spoločnom zodpovednom postupe pri riešení klimatickej krízy?

Ten IPCC report je taký strašne pesimistický, že môže navádzať k úplnému nihilizmu – veď je to už aj tak celé stratené, tak načo vôbec robiť čokoľvek. Poďme si nezodpovedne užiť, čo nám ostalo.

Treba si však uvedomiť, že aj desatiny stupňa majú neskutočne veľký vplyv na celú túto apokalyptickú estrádu. O každú stotinu stupňa sa treba biť ako o život. Každý jeden z nás. Šieste vymieranie druhov sa už začalo. Neviem, prečo dal Boh najväčšiu moc tomu najškodlivejšiemu z nich. Ale keď vám zajtra urve tornádo strechu nad hlavou alebo vám vytopí dom a vy budete evakuovaní niekde v školskej telocvični čakať na pomoc, mrknite ten IPCC report. Je už síce neskoro, ručnú nikto za vás nezatiahne, ale aspoň budete vedieť, čo vás asi ďalej čaká.

NOTA BENE

9 2021

Stĺpčeky

41

autor: Pavol Surovec	koláč, závit	dávala semeno do zeme	chem. zn. niklu	keď (nem.)	Pomôcky? ALAS, PML, SINISE	bohacijný človek	zn. krému na ruky	anglický zapor	je (nem.)	rozpoloženie	vajce (nem.)		oponoval v diskusii	živelná pohreba
jednotka hmotnosti					americký herec							futbalový klub v Sarajeve		
1. časť tajnícky					zn. namáč prášku							kancelárska skratka		
												bulharský koňak		
kórejská dynastia			pocit potreby piťa					tam			vírusové ochor. mozgu			
			konečná fáza skoku					prikaz			farba na vajíčka			
postel (angl.)				zbav ostria				hlasujú vo voľbách						
				lesné zvierä				honosný dom						
nenáročná obilnina					patriaci Elovi					ovládam				
					nápev (hud.)					vyťahuj meč				
	2. časť tajnícky													
	železničná spr. Fínska													
minulý rok						ženské meno					popravca			
rádiolokátor						pohorie v Indonézi					kridlo (odb.)			

NOTA BENE Ak uspejete iba raz, môže to byť náhoda. Pokiaľ uspejete dvakrát môže to byť šťastie. Pokiaľ uspejete trikrát, tak vďaka [...]. Normandské prislovie

9 2021 Vylúčtenie z minulého čísla: Nešťastný človek je ten, ktorý robí prácu, ktorá sa mu nepáči [a žije tam, kde nechce]. Americký spisovateľ Irving Stone (1903-1989) Nástenka

42

SUDOKU

GRIDDLERS.NET

		1		6		8		5	
8		6					1		7
2				7		5			3
		4	2		6		7	3	
7				4	3	9			2
		3	8		7		4	9	
4				3		6			1
5		3					9		4
		2		9		4		7	

		2					7		4
1				8		7			
		5	4						8
		7		2				3	
2			1						
				1		5		6	
5					9		8		
					8	9			6
			9		3			2	

Kódex predajcu

1. Predajca nosí preukaz so svojím registračným číslom a fotografiou pri predaji na viditeľnom mieste.
2. Predajca predáva časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
3. Predajca predáva časopisy na určenom predajnom mieste uvedenom na jeho preukaze.
4. Predajca predáva časopisy za oficiálnu cenu uvedenú na titulnej strane časopisu.
5. Predajca predáva časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
6. Predajca sa zdržuje na predajnom mieste bez detí do 16 rokov.
7. Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
8. Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

Kódex kupujúceho

zostavil predajca NOTA BENE Peter Patrónsky

1. Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
2. Kupujte časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedenom na preukaze predajcu.
3. Predajcu si starostlivo vyberte.
4. Neplaťte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
5. Zoberte si svoj zaplatený časopis.
6. Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova prediť.

- Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebačútu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Ulohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.
- Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavy. Pri registrácii dostane 3 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,20 € a predáva za plnú

sumu 2,40 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím informujte nás alebo partnerskú organizáciu.

- OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na

lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí,úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.

- OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systematické a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na www.notabene.sk.

Manažment Proti prúdu: riaditeľka Zuzana Pohánková, 0917 275 812. Štatutárne zástupkyne: Zuzana Pohánková, Sandra Pazman Tordová. Program NOTA BENE: šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová - 0905 143 651. Sociálni pracovníci: Peter Kadlecík - 0907733 388, Barbora Sekelská - 0905440878, Belinda Fulierová - 0911654411, Zuzana Olšinová, Erik Kapsdorfer, Peter Kováč, Mgr. Mária Teleky 421905440887,poradcovia@notabene.sk Ekonomické oddelenie: Boris Fandák - 0911209 559. Administratíva: Alena Hanáková - 0905 956 231, Zuzana Butkovská - 0905 952 471. PR, fundraising: Tomáš Dobrovič - 0915 779 746 Personálne oddelenie: Hana Hochel - 0905 440 764. Program BÝVANIE: Ivan Lorenc - 0905 376 109, Barbora Žiaranová - 0905 595 520, Rebeka Kápolczká - 0908 268 034, Mgr. Petra Groschová 421905 812 175. Program ADVOKÁCIA: Nina Beňová - 0908 434 826. Grafické spracovanie časopisu: Pavol Čejka. Jazyková korektúra: Miroslava K. Valová. Tlač: Polygrafické centrum s.r.o. Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk .	Mesačník NOTA BENE, 21. ročník, 9/2021. Vydavateľ: OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, www.notabene.sk . IČO: 360 68 781, IČ DPH: SK2021585731, číslo účtu: 266 34 750 14/ 1100 Tatrabanka, IBAN: SK 21 1100 0000 0026 6347 5014, BIC (SWIFT): TATRSKBX. Registrácia na MV SR dňa 20. 3. 2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISS N 1335-9169.
--	--

Organizácie zabezpečujúce realizáciu integračného projektu NOTA BENE na Slovensku:
BRATISLAVA (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, poradcovia@notabene.sk, www.notabene.sk, **BANSKÁ BYSTRICA** (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Urpínom 6, 974 01 Banská Bystrica, Kleniarová Hana, 0907 403 123, socialne.redcross@gmail.com, **BARDEJOV** (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Mgr. Martin Jutka, 0901 713 903, jutka.martin@gmail.com **ČADCA** (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínová 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 0918 874 839, 041/432 40 88, dchgianna.ca@gmail.com, **HLOHOVEC** (2009): O. z. Pokoj a dobro, Pribinova 51, 900 28 Hlohovec, Pavol Šoka, 033/742 3827, viera.vavrova@dzu.sk, **HOLÍČ** (2009): Azylový dom Emauzy, prevádzkovateľ: N. o. Krížovatky, Holíč, Michal Sedláček, 034 668 3110, michal.sedlacek@gmail.com, emauzy@stonline.sk, **KOŠICE** (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul. Košice, Marek Lengyel, 0910 842 182, notabene.kosice@gmail.com, **LEVICE** (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/622 15 86, mvd@miestovdome.sk, **LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ** (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš, Mgr. Veronika Bániková, 044 556 5324, veronika.banikova@mikulas.sk, **MALACKY** (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Krížovatky, Ľudovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Viera Hujíková, 034 772 2457, centrumbetania@gmail.com, www.krizovatky.eu, **NITRA** (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Samova 4, 950 50 Nitra, Andrea Rončková, 0907 451 771, 037 772 1792, rafael.charita@gmail.com, www.charitanitra.sk, **PIEŠŤANY** (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915 400 577, 033/ 772 7687, domum@piestany.sk, **POPRAD** (2005): ZSS, prevádzkovateľ: O. z. Korene v spolupráci s MsÚ Poprad, Levočská 51, 058 01 Poprad, Marcela Michalková, 0910 890 488, 052/772 4209, socialne@msupoprad.sk, **PREŠOV** (2017): O. z. SOCIÁLNY PREŠOV, Sibírska 19, 080 01 Prešov, Mgr. Peter Németh, 0905740096, pietro@spire.sk **SVIDNÍK** (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Mgr. Marek Fek, 0917 673 107, 0907 405 632, fekmarek@azet.sk, **TRENČÍN** (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Šianec 1, 911 01 Trenčín, Pavol Juríček, 0948 343 163, pavol.juricek123@gmail.com **TRNAVA** (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Soňa Pobiecka, 0948 091 011, maria.fabikova@charitatt.sk, sona.pobiecka@charitatt.sk, **VRANOV NAD TOPLOU** (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ ADCH Košice, Lúčna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0904 981 536, 057/443 1578, chdm.vranov@charita-ke.sk, **ŽILINA** (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Gabriela Huliaková, 0918 314 197, 041/724 4795, dchvincent.za@gmail.com

NOTA BENE

9 2021

Proti prúdu

43

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

NOTA BENE

2,40€ polovica pre predajcu

September 2021/242

A woman with brown hair, smiling broadly, is the central figure. She wears a tall, gold, cone-shaped party hat with a black and white pattern. She is holding a two-tiered white cake decorated with pink roses and gold beads. The number '20' is written in gold on the top tier. She is wearing a white dress with a colorful floral pattern. The background is a plain, light gray.

ĎAKUJEME